

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको त्रिवर्षिय क्षमता विकास योजना (२०८०/०८१ - २०८२/०८३)

रिब्दीकोट गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
खस्यौली, पाल्पा
लुम्बिनी प्रदेश

विषय सूची

परिच्छेद एक: परिचय.....	१
१.१ पृष्ठभूमि.....	१
१.२ गाउँपालिकाको परिचय.....	२
१.३ क्षमता विकास योजनाको आवश्यकता र औचित्य.....	३
१.४ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य.....	४
१.५ क्षमता विकास योजना तयारीका नीतिगत तथा कानुनी आधारहरू.....	४
१.६ क्षमता विकास योजना तर्जुमा विधि र प्रकृया.....	५
१.७ क्षमता विकास योजनाका सिमा तथा मान्यताहरू.....	६
परिच्छेद दुई: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा.....	७
२.१ संस्थागत क्षमता विकासका तीन आयाम.....	७
२.२ संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा.....	७
२.३ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनको अवस्था.....	२६
२.४ गाउँपालिकाको वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्यांकनको अवस्था.....	२७
२.५ आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकासको लेखाजोखा.....	२८
२.६ ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था.....	३१
२.७ मानव संसाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा.....	३४
२.८ कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्थाको विश्लेषण.....	३२
२.९ सेवा बजारहरूको क्षमता विकास लेखाजोखा.....	३२
परिच्छेद तीन: समग्र योजना खाका.....	३४
३.१ संस्थागत क्षमता विकासको परिचय.....	३४
३.२ मानव संसाधन विकासको परिचय.....	३५
३.३ वर्तमान अवस्था.....	३६
३.४ सम्भावना र अवसर.....	३६
३.५ समस्या र चुनौती.....	३७
३.६ क्षमता विकासका लागि सम्भावित सरोकारवालाहरू.....	३८

३.७	नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको अवस्था.....	३९
३.८	रिब्दीकोट गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास योजना.....	३९
३.९	गाउँपालिकाको मानव संसाधन विकास योजना.....	४०
	परिच्छेद चार: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति.....	४२
४.१	पृष्ठभूमि.....	४२
४.२	कार्यक्षेत्र.....	४२
४.३	क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति.....	४३
४.४	वार्षिक क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका.....	४५
	परिच्छेद पाँच: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन.....	५१
५.१	क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन.....	५२
५.२	योजना कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्यांकन.....	५२
	सन्दर्भ सामग्रीहरू.....	५४
	अनुसूचीहरू.....	९९
	अनुसूची - १ गत वर्षको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनको सूचकगत अवस्था.....	९९
	अनुसूची - ३ गाउँपालिकाले हालसम्म बनाएका कानूनहरूको विवरण.....	Error! Bookmark not defined.
	अनुसूची - ६ मानव संसाधन विकासको विस्तृत योजना.....	Error! Bookmark not defined.
	अनुसूची - ७ क्षमता विकास योजना तर्जुमामा संलग्न उपस्थिति विवरण.....	Error! Bookmark not defined.
	अनुसूची - ८ अभिमुखीकरणका झलकहरू.....	९९

तालिकाहरूको विवरण

तालिका नं. १ गाउँपालिकाको जनसंख्याको विवरण.....	3
तालिका नं. ३ तीन वर्षको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनको प्राप्ति.....	26
तालिका नं. ४ गाउँपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था.....	29
तालिका नं. ५ हालसम्म बनेका कानूनहरूको सारांश.....	<i>ERROR! BOOK MARK NOT DEFINED.</i>
तालिका नं. ६ क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू.....	27
तालिका नं. ७ कर्मचारी तथा पूर्वाधारको अवस्था.....	32
तालिका नं. ८ क्षमता विकासका भागहरू.....	34
तालिका नं. ९ गाउँपालिकाको विद्यमान सबल पक्ष र अवसरहरू.....	36
तालिका नं. १० गाउँपालिकाको विद्यमान कमजोर पक्ष र चुनौतिहरू.....	37
तालिका नं. १२ संक्षिप्त संस्थागत क्षमता विकास योजना.....	39
तालिका नं. १३ संक्षिप्त मानव संसाधन विकास योजना.....	40
तालिका नं. १४ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति.....	43
तालिका नं. १५ क्षमता विकास योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन तालिका.....	45
तालिका नं. १६ अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्र र भूमिका.....	53

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

संघीय व्यवस्थामा रहेको तीन तहको सरकार मध्ये स्थानीय तह जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकार हो । जनताले आफ्ना विकास र अधिकारसंग सम्बन्धित अपेक्षाहरू सबैभन्दा पहिले स्थानीय सरकारमा व्यक्त गर्ने भएकोले यसलाई गाउँघरको सरकारको रूपमा लिन सकिन्छ । स्थानीय सरकार जनता नजिक रहेर संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले तोकेका अधिकारहरूको प्रयोग गर्दै स्थानीय जनतालाई छिटो , छरितो, सरल, पारदर्शी र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गरी संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रले व्यवस्था गरेका लाभहरूलाई जनताहरूमा प्रत्याभूत गराउने गहन जिम्मेवारी लिएको सरकार हो । यसर्थ नागरिकहरूको सेवामा सरल र सहज पहुँच स्थापित गर्न का लागि स्थानीय तहहरू आफैमा सवल र सक्षम हुन जरुरी छ । जसका लागि हरेक स्थानीय तहको संरचनात्मक संस्थागत क्षमता र मानव संसाधनको क्षमता विकास हुन जरुरी छ । क्षमता विकास भनेको एउटा प्रकृया हो जसले कुनैपनि व्यक्ति वा संस्थालाई सक्षमतातिर डोर्याउँछ । नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानको बृहद नेपाली शब्दकोष अनुसार क्षमता भनेको कुनै काम गर्न सक्ने वा केही धारणा गर्न सक्ने शक्ति वा विशेषता, सामर्थ्य, तागत भनेको छ । यस अर्थमा क्षमता विकास भन्नाले कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले आफ्नो काम कर्तव्य र अधिकारलाई सक्षमताका साथ वहन गर्न सक्ने बनाउने प्रकृयाको रूपमा बुझ्न सकिन्छ ।

स्थानीय तहहरूलाई प्रदान गरिएको संवैधानिक एकल अधिकारहरूको प्रयोग गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय स्वायत्त शासनको मर्म अनुरूप स्थानीय विकास , सेवा प्रवाह र स्थानीय नेतृत्वको लागि अधिकार र जिम्मेवारीको व्यवस्था गरेको छ । उल्लेखित अधिकार र जिम्मेवारीलाई वहन गर्दै स्थानीय विकासलाई समावेशी, सहभागितात्मक र समतामूलक बनाउन स्थानीय तहहरूको क्षमतामा विकास हुन जरुरी हुन्छ । स्थानीय क्षेत्रको विकास, प्रभावकारी सेवा प्रवाह र स्थानीय सुशासनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउन रूपान्तरणकारी, दक्ष, सवल र सक्षम स्थानीय तहहरूबाट मात्र सम्भव छ । हाल स्थानीय सरकारहरूले नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन र विभिन्न राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू र राष्ट्रिय तथा स्थानीय योजनाको आधारमा सम्पादन गर्नु पर्ने नियमित कार्यहरू सम्पादन स्तर र अवस्थाको अध्ययनबाट स्थानीय तहमा कार्यरत जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको व्यक्तिगत क्षमता (ज्ञान , सीप, दक्षता, प्रवृत्ति), संस्थागत क्षमता र विधि-प्रणालीगत क्षमतामा विकास गर्दै जानुपर्ने देखिएको ले प्रदेश सुशासन केन्द्र लुम्बिनी प्रदेशको सहयोग तथा सहजीकरणमा रिब्दीकोट गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको लागि यो क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

स्थानीय तहहरूको समग्र क्षमताको उपर्युक्त अवस्थालाई सम्बोधन गर्ने गरी संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको गाउँ/नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिगदर्शन २०७६ को आधारमा यस रिब्दीकोट गाउँपालिकामा कार्यरत जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको व्यक्तिगत क्षमता , संस्थागत क्षमता र विधि /प्रणालीगत क्षमताको लेखाजोखा गरी कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरूको व्यक्तिगत विकास , संस्थागत विकास र विधि/प्रणालीको विकासको साथै संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन र वित्तीय सुशासन जोखिम

मूल्यांकनमा कमजोर देखिएका सूचकहरूको क्षेत्रमा समेत क्रमशः सुधार गर्ने कार्यमा सहयोग पुर्याउन रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

१.२ गाउँपालिकाको परिचय

पाल्पा जिल्लामा अवस्थित १२४.५५ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल रहेको यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाको उत्तरमा तानसेन नगरपालिका र गुल्मी जिल्ला, पश्चिमतिर रैनादेवी छहरा गाउँपालिका, दक्षिणमा तिनाउ गाउँपालिका र पूर्वमा तानसेन नगरपालिका पर्दछन् । पहाडी क्षेत्रमा पर्ने गाउँपालिकाको ३९ प्रतिशत खेतियोग्य उर्वर जमीनले ओगटेको छ । २०७३ फाल्गुन २७ गते स्थानिय तह पुनसंरचना अनुसार ७ सय ५३ स्थानिय तह, ७ वटा प्रदेश मध्ये लुम्बिनी प्रदेशको पाल्पा जिल्लामा अवस्थित रिब्दीकोट आफैमा भौगोलिक विविधता बोकेको गाउँपालिका हो । संघीय संरचना अनुसार प्रशासनिक विभाजन अन्तर्गत रिब्दीकोट गाउँपालिका लुम्बिनी प्रदेशको पाल्पा जिल्लामा अवस्थित रहेको छ । लुम्बिनी प्रदेशमा रहेका कूल १०९ (उपमहानगरपालिका - ४ नगरपालिका - ३२ र गाउँपालिका - ७३) स्थानीय तहहरू मध्ये रिब्दीकोट गाउँपालिका पनि एक स्थानीय तह हो । यहाँ ८ वटा वडाहरू ख्याहा, देउराली, खस्यौली, भैरवस्थान, कुसुमखोला, ठिमुरे, पालुङ्गमैदान र फेकलाई मिलाएर एउटा सिङ्गो संरचना रिब्दीकोट गाउँपालिका घोषण गरिएको हो । यस गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार कूल क्षेत्रफल मध्ये ३९ वर्गकिलोमिटर (३९०० हेक्टर) खेती योग्य जमीन रहेको छ । पाल्पा जिल्लाको सदरमुकाम तानसेन देखि करिब २० किलोमिटर पश्चिममा रहेको रिब्दीकोट धार्मिक तथा ऐतिहासिक महत्व रहेको छ । यस गाउँपालिकाको नामाकरण अग्ला र मनोरम पहाडहरू, पानीको स्रोतको आधार तथा जलाधार क्षेत्रका रूपमा रहेको रिब्दीकोटमा तीन कोट रिब्दीकोट, विहारकोट, ठिमुरेकोट रहेका छन् । ऋषिको तपोभूमि रिब्दीकोट, सिद्धीकोटमा सिद्धदेवि जुन ठाउँमा जलेश्वर बाबाको मन्दिर पूर्व दक्षिण लेकमा मणिमुकुन्द सेनको दरबारको अवशेष इटाहरू छरिएर रहेका छन् । विहारकोट जलेश्वरको मन्दिर उत्तर पश्चिम एक किलोमिटर दुरीमा पर्दछ । ठिमुरे भञ्ज्याङ्ग माथीको सिद्धीकोटबाट तराईका फाँटहरू, पाल्पाको सदरमुकाम तानसेन, अर्घाखाँची, गुल्मी तथा हिमाली दृश्यको प्राकृतिक भु-बनावटलाई पुर्ण अवलोकन गर्न सकिन्छ ।

औसत पारिवारिक आम्दानीमा कृषि व्यवसायको ठुलो हिस्सा रहेको छ र स्थानिय बासिन्दाको आम्दानीको मुख्य स्रोतको रूपमा वैदेशिक रोजगारी पनि एक हो । स्थानिय जनशक्ती मजदुरी र अध्ययनका लागि विदेशिने र बसाईसराई गर्ने क्रम अत्याधिक बढिरहेको छ । योजना बद्ध विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कठिनाई तथा आवश्यक आर्थिक व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनुले यस गाउँपालिका क्षेत्रमा अपेक्षित विकास हुन सकिरहेको देखिदैन् विभिन्न समुदाय, जातजातिका मानिसको बसोबास रहेको यस गाउँपालिकामा विभिन्न चाडपर्व तथा जात्रा मनाउने गरिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या १५,४७३ रहेको छ । वडागत जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा राखिएको छ :

तालिका नं. १ गाउँपालिकाको जनसंख्याको विवरण

वडा नं	घरधुरी	जनसंख्या			औसत घरधुरी	लैङ्गिक अनुपात
		पुरुष	महिला	जम्मा		
१	५४०	२००१	८८३	१११८	३.७१	७८.९८
२	५५२	१८२८	८२७	१००१	३.३१	८२.६२
३	५४१	१८०७	७९९	१००८	३.३४	७९.२७
४	५२६	१८०२	८४७	९५५	३.४३	८८.६९
५	३७१	१३११	६०४	७०७	३.५३	८५.४३
६	५६८	२००५	९०९	१०९६	३.५३	८२.९४
७	६०२	२०४८	९२२	११२६	३.४०	८१.८८
८	७०२	२६७१	१३३५	१४३६	३.८०	८६.००
जम्मा	४४०२	१५४७३	७०२६	८४४७	२८.०५	६६५.८१

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

यस रिब्दीकोट गाउँपालिका “गुणस्तरीय आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट समृद्ध रिब्दीकोट” दीर्घकालिन सोच लिई अगाडी बढिरहेको छ ।

१.३ क्षमता विकास योजनाको आवश्यकता र औचित्य

स्थानीय सरकारका अवयवहरू- मानव संसाधन (ज्ञान, सिप, धारणा), संस्थागत अवस्था (नीति, नियम, विधि, निर्देशिका, आचार संहिता, कार्यशैली) र कार्यालय पूर्वाधार (कार्यालय भवन, नागरिकमैत्री कार्यालय लेआउट, अनलाइन सेवा प्रणाली, सफ्टवेयरको प्रयोग, अपांगमैत्री कार्यालय तथा सेवा केन्द्र, सूचना प्रविधिको प्रयोगद्वारा द्रुत र विश्वसनीय सेवा प्रवाह गर्नु आजको अनिवार्य आवश्यकता हो । अतः यस क्षमता विकास योजना तयार गर्नुको औचित्य देहाय बमोजिम रहेका छन् :

- संविधानप्रदत्त अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कुशल रूपमा सम्पादन गरी नागरिकहरूलाई छिटो, छरितो, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले,
- स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय गतिविधि तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरूलाई दिगो र परिणाममुखी बनाउनु पर्ने कानुनी र नैतिक दायित्व रहेकोले,
- स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कुशल रूपमा सम्पादन गर्न विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू र कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्न आवश्यक रहेकोले,
- विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाउँदै नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने गरी स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास गर्न आवश्यक रहेकोले,

- आवश्यक तालिमहरूको आपूर्तिका साथै मागमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरूको ज्ञान, सीप र धारणा विकास गराउँदै जनउत्तरदायी शासन प्रणाली स्थापित गर्न आवश्यक रहेकोले।

१.४ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य

यस क्षमता विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य समग्र गाउँपालिकाको कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याउनु का साथै विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम आयाम , प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाई संस्थागत विकास गरी नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्षम बनाउनु हो । यस क्षमता विकास योजनाको निर्दिष्ट उद्देश्यहरू यस प्रकार रहेकाछन्:

- संविधान तथा प्रचलित कानूनहरूबाट प्राप्त अधिकार अनुरूप जनउत्तरदायीपूर्ण ढंगबाट कार्यसम्पादन गर्नका लागि स्थानीय सरकारको सबल र कमजोर पक्षहरूको पहिचान गर्ने,
- गाउँपालिकालाई प्राप्त अधिकार र जिम्मेवारी दक्षताका साथ सम्पादन गर्न जननिर्वाचित पदाधिकारी , कर्मचारी तथा सहयोगी निकायहरू लगायत स्थानीय विकासका सरोकारवालाहरूको कार्यदक्षता वृद्धिको आवश्यकता सहभागितात्मक विधि अवलम्बन गरी पहिचान गर्ने,
- प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक ज्ञान , सीप, धारणा र विद्यमान क्षमता बीचको फरक पहिचान र आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकासका कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न मार्गदर्शन गर्ने,
- सेवा प्रवाह तथा विकास व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रशासनका नवीनतम आयाम , प्रविधि र प्रणालीको अनुसरण तथा प्रयोग गर्न आधार तयार गर्ने,
- संस्थागत विकास तथा मानव संसाधन विकासका क्षेत्रमा देखिएका कमजोर क्षेत्रहरू पहिचान गरी क्षमता विकास कार्यक्रमलाई प्रक्रियाका रूपमा सञ्चालन , कार्यान्वयन तथा प्रयोग गर्नका लागि कार्यनीति निर्धारण गर्ने,
- संस्थागत विकासका लागि लगानी गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूको पहिचान गरी तदनुरूप संस्थागत विकासका कार्यक्रम तय गर्ने ।

१.५ क्षमता विकास योजना तयारीका नीतिगत तथा कानुनी आधारहरू

नेपालको संविधानमा उल्लेखित मौलिक हक र कर्तव्य, नीति र निर्देशक सिद्धान्त र संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा उल्लेखित स्थानीय सरकारहरूका एकल र साझा अधिकारहरूको उपयोग गर्नुपर्ने कुराहरूलाई आभार मानी यस क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

स्थानीय सरकारहरू प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा जनसरोकारका विषयहरू र यसका सेवा प्रवाहमा जोडिएका हुनाले यस क्षमता विकास योजना तयारीका क्रममा नेपालको संविधानले अंगिकार गरेका मौलिक हक र कर्तव्य सम्बन्धि समानताको हक, सूचनाको हक, सामाजिक न्ययको हक, सामाजिक सुरक्षाको हक र उपभोक्ताको हक सम्बन्धी व्यवस्थालाई आधार मानिएको छ । साथै स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा १०२ को २ मा उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय सरकारले आफूलाई आवश्यक पर्ने ऐन तथा नीति नियम बनाउनु पर्ने

सन्दर्भलाई पनि ध्यान दिदै स्थानीय तहको संस्थागत स्वमूल्यांकन कार्यविधिका प्रावधानलाई समेत आधार मानी यस क्षमता विकास योजना तयार गरिएको छ ।

१.६ क्षमता विकास योजना तर्जुमा विधिर प्रकृया

यस गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना सहभागितामूलक विधि अवलम्बन गरि तयार गरिएको छ । क्षमता विकास योजना तयार गर्दा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरु, कार्यपालिकाका सदस्यहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँपालिकाकामा रहेका शाखाका शाखा प्रमुखहरु, उपभोक्ता समितिका प्रतिनिधि तथा अन्य कर्मचारीहरुको सहभागिता रहे को थियो । यस क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्दा अवलम्बन गरिएका विधिहरु तल उल्लेख गरिएको छ :

क) अन्तरक्रिया तथा छलफल यस पालिकाको क्षमता विकास योजना निर्माणका लागि प्राविधिक सहयोग गर्ने परामर्शदाताको टीम सदस्यहरुको सहजीकरणमा क्षमता विकास योजना निर्माण प्रकृया सम्बन्धि कार्यशाला गोष्ठी संचालन गरियो । वि.सं. २०७९ साल चैत्र २७ र २८ गते गाउँपालिकाको सभाहलमा संचालित यस गोष्ठीमा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत शाखाका शाखा प्रमुख, उपभोक्ता समितिका प्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरु को सहभागिता रहेको थियो । यस गोष्ठीमा क्षमता विकास योजनाको अवधारणा र महत्व, योजना निर्माण प्रकृया, योजना निर्माण र कार्यान्वयनले समग्र सेवा प्रवाहमा पार्ने सकारात्मक प्रभाव साथै पालिकाको वर्तमान क्षमता को अवस्था र भावी कार्यनीति तथा कार्ययोजनाहरुको विषयमा छलफल गरिएको थियो ।

ख) सूचना संकलन: गोष्ठी पश्चात परामर्शदाताका सदस्यहरु गाउँपालिकामा नै बसी प्रत्येक शाखाका शाखा प्रमुख तथा अन्तर्गतका कर्मचारीसंग तत्तत् शाखाको क्षमता विकाससंग सम्बन्धित सूचना संकलन तथा सामान्य विश्लेषण गरि प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि क्षमता विकास योजनामा समावेश गर्नुपर्ने क्रियाकलापको पहिचान गरिएको थियो । यस क्रममा महिला जनप्रतिनिधिहरु लगायत गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसंग समेत थप छलफल गरिएको थियो ।

ग) उपलब्ध सामग्रीको अध्ययन र विश्लेषण: अन्तरक्रिया तथा छलफल र शाखागत संकलित सूचना तथा तथ्यांकहरुको अध्ययन र विश्लेषण गरि पालिकाको समग्र वर्तमान क्षमता विकासको अवस्था, अपेक्षित क्षमता अवस्थाको विश्लेषण गरि क्षमता विकासका खाडलहरुको पहिचान गरिएको छ ।

घ) क्षमता विकासको मस्यौदा तयारी: अन्तरक्रिया तथा छलफलबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्यांकहरुको विश्लेषणबाट आएका नतिजालाई आधार मानी संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको गाउँ/नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन, २०७६ को अधिनमा रही क्षमता विकास योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी गरिएको हो ।

ङ) मस्यौदा योजना माथि सुझाव संकलन र अन्तिम प्रतिवेदन तयारी : तयार गरिएको प्रारम्भिक प्रतिवेदन आवश्यक पृष्ठपोषण तथा सुझावका लागि गाउँपालिका र प्रादेशिक सुशासन केन्द्रमा पठाई दुवै तहबाट प्राप्त पृष्ठपोषण तथा सुझावहरु समेटी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको हो ।

१.७ क्षमता विकास योजनाका सिमा तथा मान्यताहरू

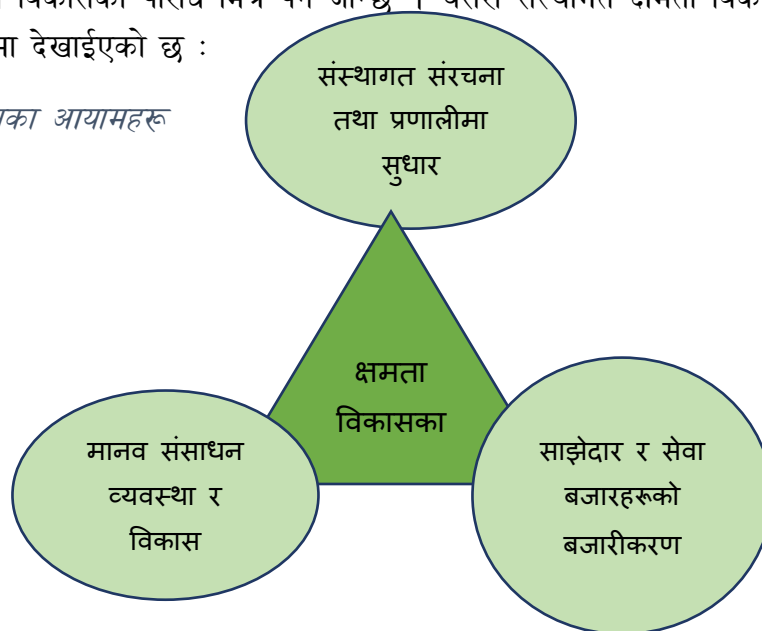
यस क्षमता विकास योजना तयारीको क्रममा निर्वाचित जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, विषयगत शाखाका प्रमुख वा प्रतिनिधि र केही सेवाग्राहीसंग छलफल र अन्तर क्रिया गरिएको थियो । सूचना तथा जानकारी संकलनको क्रममा विषयगत शाखाहरूसंग प्रत्यक्ष भेटघाट गरिएता पनि सबै क्षमता विकासका क्षेत्रहरूलाई समेट्न नसकेको हुनसक्छ । यस क्षमता विकास योजनामा समावेश गरिएका क्रियाकलापहरू प्रस्ताव गर्दा संस्थागत क्षमता विकास अन्तर्गत पूर्वाधार पक्षलाई कम मात्रामा समावेश गरिएको छ । प्रस्तावित योजनाहरू मूलतः गुणात्मक जानकारी र नयाँ विषयवस्तु, प्रविधि तर्फ बढि केन्द्रीत भई तर्जुमा गरिएको छ भने यस क्षमता विकास योजनालाई कार्यान्वयन गर्न संघ, प्रदेश र अन्य विकास साझेदार संघसंस्थाहरूबाट आर्थिक, प्राविधिक सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ ।

परिच्छेद दुई: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा

२.१ संस्थागत क्षमता विकासका तीन आयाम

सामान्यतया क्षमता विकासलाई तीन आयाममा विश्लेषण गर्न सकिन्छ । सर्वप्रथम संस्थाको संरचनालाई दुरुस्त पार्नु पर्ने एउटा पाटो हो भने संरचनाको जिम्मेवारी अनुकुलन हुने गरी आवश्यक संख्यामा मानव संसाधनको व्यवस्था र तिनीहरूको जिम्मेवारी अनुसारका कार्य गर्न सक्ने गरी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास गर्नु जरुरी छ । यसका अतिरिक्त पालिकाले जन ताको घरदैलोमा निरन्तर पुर्याउनु पर्ने सेवाहरू पनि हुन्छन् जस अन्तर्गत कृषि सेवा, पशु सेवा, खानेपानीहरूको मर्मत सेवा, बालि तथा पशु बिमा सेवा, पकेट क्षेत्र विकास सेवा, मानव स्वास्थ्य सेवा आदि पर्दछन् । यी सबै प्रकारका सेवाहरू पालिका तथा वडामा रहेको सीमित जनशक्तिबाट मात्र संभव नहुने हुँदा अन्य सरोकारवालाहरू तथा बस्तिस्तरकै युवाहरूको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरूको स्थापना गर्दा पालिकाबाट प्रवाह हुने कतिपय सेवाहरू स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुन सक्ने बनाउनु पनि क्षमता विकासको परिधि भित्र पर्न जान्छ । यसरी संस्थागत क्षमता विकास अन्तर्गत रहने आयामहरूलाई तल चित्रमा देखाईएको छ :

चित्र नं १ क्षमता विकासका आयामहरू

२.२ संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा

गाउँपालिकाको क्षमतासंग सम्बन्धित आवश्यकता पहिचान गर्नु अगाडि विद्यमान क्षमता स्थितिको लेखाजोखा गर्नु आवश्यक देखिन्छ । यस कार्यको लागि विषय विज्ञहरूले यस गाउँपालिकाको स्थलगत अध्ययन भ्रमण गरी पालिकाको जनप्रतिनिधिहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगायत शाखा प्रमुख लगायत कर्मचारीहरू, वडा सचिवहरूसँग प्रत्यक्ष भेटघाट र अन्तरक्रिया गरी आवश्यक जानकारी संकलन गरिएको थियो । संकलित तथ्यांक र जानकारीबाट गाउँ पालिकाको क्षमता लेखाजोखा देहाय बमोजिम गरिएको छ ।

मागमा आधारित क्षमता विकास

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूची २, ३ र ५ अनुसार स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमताको लेखाजोखा गरिएको छ । जस्मा अनुसूचि २ अनुसार स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा गरिएको छ । यसमा संस्थागत लेखाजोखाको लागि ६ वटा विषयवस्तुहरू रहेका छन् र पाँचवटा विषयगत क्षेत्रहरू रहेका छन् ।

आर्थिक विकास (कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तिय क्षेत्र) अन्तर्गत सहकारी संस्था, स्थानीय बजार व्यवस्थापन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, बेरोजगार तथ्यांक संकलन (रोजगार सुचना केन्द्र, वैदेशिक रोजगार) कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण एकल अधिकारको रुपमा रहेका छन् । गाउँपालिकाले कृषि तर्फ एकिकृत कृषि तथा पशु विकास रणनीति बनाइ कार्यन्वयन, कृषि उपलको बजारीकरणका लागि आवश्यक नीति, किसान सूचिकरणको गरी परिचय पत्र वितरण जस्ता अनुकरणीय कार्यहरू गरिरहेको छ । गाउँपालिकाका वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरूमा अधिकांस विषयहरू समावेश भएतापनि कार्यन्वयन पक्षमा थप क्षमता विकास गर्नु पर्छ भन्ने कुरा माग आएको छ ।

सामाजिक विकास (शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ , संस्कृति लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण) अन्तर्गत आधारभूत शिक्षा तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ – खाद्य गुणस्तर, प्रदूषण, स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन) खानेपानी, भाषा संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास, जेष्ठ नागरिक अपांगता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन विषयका एकल अधिकारकामा रहेका विषयमा पालिकाले शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, फोहोर व्यवस्थापन, खानेपानी र सामाजिक सुरक्षा जस्ता विषयमा कार्यहरू गरिराखेको भएतापनि स्वास्थ्यजन्य फोहोर व्यवस्थापन र खाद्य गुणस्तर मापन सम्बन्धि अधिकारको प्रयोगमा थप क्षमता वृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ । अर्को तर्फ जेष्ठ नागरिक र अपांगता भएका व्यक्तिहरू र कार्यक्रमहरूमा समावेशी गराउने विषयहरूमा संस्थागत क्षमता विकासको विषयहरू सहभागितात्मक छलफलबाट आएका छन् । त्यसैगरी माथि उल्लेखित कार्यक्रमको कार्यान्वयन पक्षमा समेत थप क्षमतावृद्धी गर्नु पर्ने माग आएको छ ।

भौतिक पूर्वाधार (सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, भवन तथा शहरी विकास, उर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत, वैकल्पिक उर्जा, सञ्चार) अन्तर्गत स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना –विकास योजना, शहरी विकास, भवन, वस्ती, सार्वजनिक भवनहरू, पर्यटन क्षेत्रको विकास, घ वर्गको ठेक्का इजाजत आदि) स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिचाई, साना जलविद्युत, वैकल्पिक उर्जा रहेकोमा, पालिकाले भवन निर्माण आचारसंहिता, सम्भावित पर्यटन क्षेत्रको पहिचान तथा पूर्वाधार विकास, लघु तथा साना जलविद्युतको सम्भाव्यता अध्ययनका विषयहरूमा अगाडि बढाउन संस्थागत क्षमता विकासको क्रियाकलापहरूमा थप जोड दिनुपर्ने माग रहेको छ ।

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन (वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहोरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद व्यवस्थापन) अन्तर्गत वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, विपद व्यवस्थापन खानी तथा खनिज पदार्थ संरक्षण, जलधार संरक्षण र वन्यजन्तु संरक्षण जस्ता एक अधिकारका सबै विषयहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन सकेको छैन । यसमा पनि खानी तथा खनिज पदार्थ संरक्षण, जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण जस्ता अधिकारका विषयहरूलाई वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेटमा थप ध्यान पुराउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ सो अनुसार पालिकाले आफ्नो क्षमता वृद्धि गरि अगाडि बढ्नु पर्ने विषय आएको छ ।

संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा शुशासन (मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मादण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको प्रयोग, राजस्व परिचालन, वित्तिय अनुशासन, लेखा परीक्षण, बेरुजु फछ्यौट, आन्तरिक नियन्त्रण) अन्तर्गत नगर प्रहरी, एफ.एम सञ्चालन, स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर संकलन, स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन (संगठन, जनशक्ति, वृद्धि विकास, सूचना प्रविधि, सेवा व्यवस्थापन) स्थानीय तथ्यांक तथा अभिलेख संकलन (व्यक्तिगत घटना, मृत्यु, विवाह र तथ्यांक) स्थानीय अभिलेख (तथ्यांक, सुचना केन्द्र, सार्वजनिक सम्पत्ति, अभिलेख) जग्गा धनी प्रमाणपुर्जा वितरण एकल अधिकारका रुपमा रहेका छन् । यि अधिकारका अधिकांश विषयहरू गाउँपालिकाले कार्यान्वयन तहमा ल्याएको भएतापनि मानव संसाधनको विकास र संस्थागत क्षमता विकासको पाटोमा नीतिगत व्यवस्था गरि बजेट विनियोजन प्रभावकारी रुपमा हुन सकेको छैन । त्यस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि र अभिलेख व्यवस्थापन सुस्तदुस्त राख्नको लागि र कतिपय अवस्थामा वित्तिय अनुशासन कायम गर्न आवश्यक नीतिहरू तयार गर्नु पर्ने विषयहरू मागमा आएका छन् ।

क्षमता विकासका क्षेत्रहरू

विकास व्यवस्थापन	संगठन व्यवस्थापन कर्मचारी संगठन	वित्तिय व्यवस्थापन	सुचना व्यवस्थापन	सुशासन	समन्वय र सहकार्य
- विषयक्षेत्रगत विकास आवधिक-योजना तथा नीति नियमहरू - समावेशी विकास नीति (लैंगिक, बालबालिका,	- कर्मचारी संगठन तथा कार्य विभाजन - आन्तरिक सञ्चार - कर्मचारीहरूको आचारसंहि	- बजेट र आम्दानी खर्च प्रणाली - खरिद प्रणाली - सम्पत्ति व्यवस्थापन	- अभिलेख व्यवस्थापन - सूचना प्रविधिको उपयोग	- जन सहभागिता - पारदर्शिता तथा सूचना प्रवाह - जवाफदेहिता र गुनासो व्यवस्थापन	- संघीय निकायहरू तथा प्रदेश सरकार सम्बन्धित कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू - निजि क्षेत्र - अन्तर स्थानीय सरकार

विकास व्यवस्थापन	संगठन व्यवस्थापन कर्मचारी संगठन	वित्तिय व्यवस्थापन	सुचना व्यवस्थापन	सुशासन	समन्वय र सहकार्य
- सिमान्तकृत वर्ग, गरीबमुखी विकास - वातावरण, जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन नीति - वार्षिक योजना तर्जुमा - मर्मत सम्भार व्यवस्थापन - अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणाली	- ता - कर्मचारीहरूको कार्य विवरण र कार्यसम्पादन मूल्यांकन	प्रतिवेदन प्रणाली			अन्तर शाखा

विकास व्यवस्थापन उल्लेखित क्षेत्रहरू मध्ये वातावरण, जलवायु परिवर्तन, समावेशी विकास नीतिमा थप अभिमुखिकरण गर्ने आवश्यक रहेको छ । मर्मत सम्भार व्यवस्थापन र अनुगमन तथा मुल्यांकनका क्षेत्रहरूमा तालिम नै प्रदान हुन पर्दछ भन्ने माग आएको छ ।

संगठन व्यवस्थापन तथा कर्मचारी संगठन एउटै कर्मचारीबाट धेरै कार्य जिम्मेवारी बहन गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले केहि करारमा कर्मचारी नियुक्ती पनि गरेको छ । कार्य अनुसार कति कर्मचारी आवश्यकता हो त्यसको लेखाजोखा गर्न आवश्यक रहेको छ । यसको लागि संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन गर्न आवश्यक छ । जिम्मेवारी अनुसारको क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू पहिचान गरि सञ्चालन गर्नु पर्ने विषय सहभागिबाट आएको छ । कर्मचारीको कार्य विवरण र कार्यसम्पादन अनुसार अर्धवार्षिक र वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्यांक गर्न सुचकहरू तयार गरि सो अनुसार कार्य गर्नु पर्ने छ ।

वित्तिय व्यवस्थापन यस अन्तर्गत आम्दानी स्रोतमा रहेको राजस्व सुधारको कार्ययोजना बनेको छैन । थानीय तह स्थानीय सरकार समेत भएको हुदा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरि राजस्वका सम्भावित दायरा बढाउन आवश्यक रहेका छ । बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा क्षमता विकास गर्नु पर्ने माग आएको छ ।

सूचना व्यवस्थापनमा यस अन्तर्गत रहेको अभिलेख व्यवस्थापन सुस्तदुरुस्त राख्ने प्रणालीको विकास गराउन आवश्यक छ । सूचना प्रविधिको उपयोगको सम्बन्धमा नीतिमा नै व्यवस्था गरि कार्यान्वयन गराउनु पर्ने विषयहरू आएका छन् । सुशासन अन्तर्गत पालिकाले गर्ने हरेक क्रियाकलाप वा समुदाय स्तरमा प्रदान गर्ने सेवाहरूको बारेमा प्रष्ट रूपमा सेवाग्राहिहरू माझ सूचना पुग्ने प्रणाली सुस्तदुरुस्त राखिनुपर्दछ । सेवाग्राहिको गुनासो व्यवस्थापन प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने आवश्यक छ ।

समन्व तथा सहकार्य यस अन्तर्गत संघीय निकाय तथा प्रदेश सरकार सरकारसँग साझा अधिकारको प्रयोग सम्बन्धमा थप प्रयासहरू गर्नु आवश्यक छ । यति मात्रै नभई निजि क्षेत्र,अन्तर स्थानीय सरकारहरूसँग पनि आवश्यकताको सिद्धान्त अनुसार समन्वय र सहकार्यको नीति लिनु आवश्यक छ । यि विषयहरूमा आवश्यक क्षमता विकासका माग आएको छ ।

स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा अनुसूचि ३ अनुसार निम्न विषयहरू माग भएर आएका छन्

- स्थानीय ऐन कानुन तर्जुमा र कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कार्यसमितिका सदस्यहरू तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखिकरण गराउनु पर्ने
- संगठन तथा व्यवस्थापन विकासमा थप लगानी गर्नु पर्ने
- न्याय समितिको कार्य प्रणाली तथा कार्य सम्पादनका विषयमा न्याय समितिका पदाधिकारीहरूलाई थप क्षमता विकास गर्नुपर्ने
- कार्यपालिका सदस्य तथा वडा सदस्यहरूलाई सामाजिक समावेशिकरण तथा निर्णय प्रक्रियामा सहभागिता सम्बन्धि प्रशिक्षण नै गर्नुपर्ने
- सहकार्य,समन्वय र साझेदारी सम्बन्धि नीति नै तयार गरि अन्तर पालिका अनुभव आदान प्रदानको गर्नुपर्ने
- पारदर्शिता तथा गुनासो सुन्ने प्रणालीको व्यवस्था गर्नको लागि सो सम्बन्धि आवश्यक क्षमता विकास पदाधिकारी र कर्मचारीहरूलाई प्रदान गर्नुपर्ने
- अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि अनुगमन समितिका पदाधिकारी र योजना शाखाका कर्मचारी र वडा सदस्यहरूलाई तालिम नै प्रदान गर्नुपर्ने ।

२.३ गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनको अवस्था

स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादनलाई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन, २०७६ लगायतका कानूनले स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारी तोकेका विषय कार्य प्रक्रिया र उपलब्धीको बारेमा लेखाजोखा गरी स्थानीय तहको सवल र सुधारात्मक पक्षहरूको पहिचान गर्न, विकास तथा सुशासन तहमा रहेका कमी कमजोरीहरूको जानकारी लिन, आवधिक समीक्षाको लागि आधार प्राप्त गर्न र पालिकाहरूको बीचमा तुलना योग्य सूचकहरू तर्जुमा गरी स्वस्थ प्रतिपर्धात्मक सुधारमा अग्रसर गराई स्थानीय तहलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन कार्यविधि २०७७ तयार भई कार्यान्वयनमा आईसकेको छ । यसै सन्दर्भमा कार्यविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाई सोको आधारमा संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन गरी परीक्षण नतिजा पठाउनका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले अनिवार्य गरेको छ ।

स्थानीय तहको कार्यप्रक्रिया र उपलब्धीहरूको बारेमा लेखाजोखा गरी सवल र सुधारात्मक पक्षहरूको पहिचान गर्न, विकास तथा सुशासनमा रहेका कमी कमजोरीहरूको जानकारी लिन, आवधिक समीक्षाको लागि आधार प्राप्त गर्न र गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको बीचमा तुलनायोग्य सूचकहरू तर्जुमा गरी प्रतिस्पर्धात्मक सुधारमा अग्रसर गराई स्थानीय तहलाई समक्ष र प्रभावकारी बनाउन बाञ्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ८० को प्रयोजनको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन कार्यविधि, २०७७ तर्जुमा गरिएको भनी प्रस्तावनामा उल्लेख गरिएको छ । यस प्रावधान अनुसार यस गाउँपालिकाले गत तीनवर्षको स्वमूल्यांकन कार्य सम्पन्न गरिसकेको छ जसले न्यून अंक आएको क्षेत्रमा सुधार गर्नका लागि क्षमता विकास आवश्यक पर्दछ । विभिन्न १० वटा विषयक्षेत्र अन्तर्गत १०० वटा सूचकहरू रहेको यस गाउँपालिकाले विषयक्षेत्रगत प्राप्तिहरूलाई तलको तालिकामा राखिएको छ :

तालिका नं. २ तीन वर्षको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनको प्राप्ति

विषय क्षेत्र	प्राप्ति		
	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९
शासकीय प्रवन्ध	७२.२२	८८.८९	९४.४४
संगठन तथा प्रशासन	४३.७५	६५.६३	५९.३८
वार्षिक बजेट तथा योजना व्यवस्थापन	५४.५५	७९.५५	८९.८२
वित्तीय एवम् आर्थिक व्यवस्थापन	६०.४५	८४.०९	७९.५५
सेवा प्रवाह	४८.४४	५९.३८	६८.७५
न्यायिक कार्य सम्पादन	६४.२९	७९.४३	७९.४३

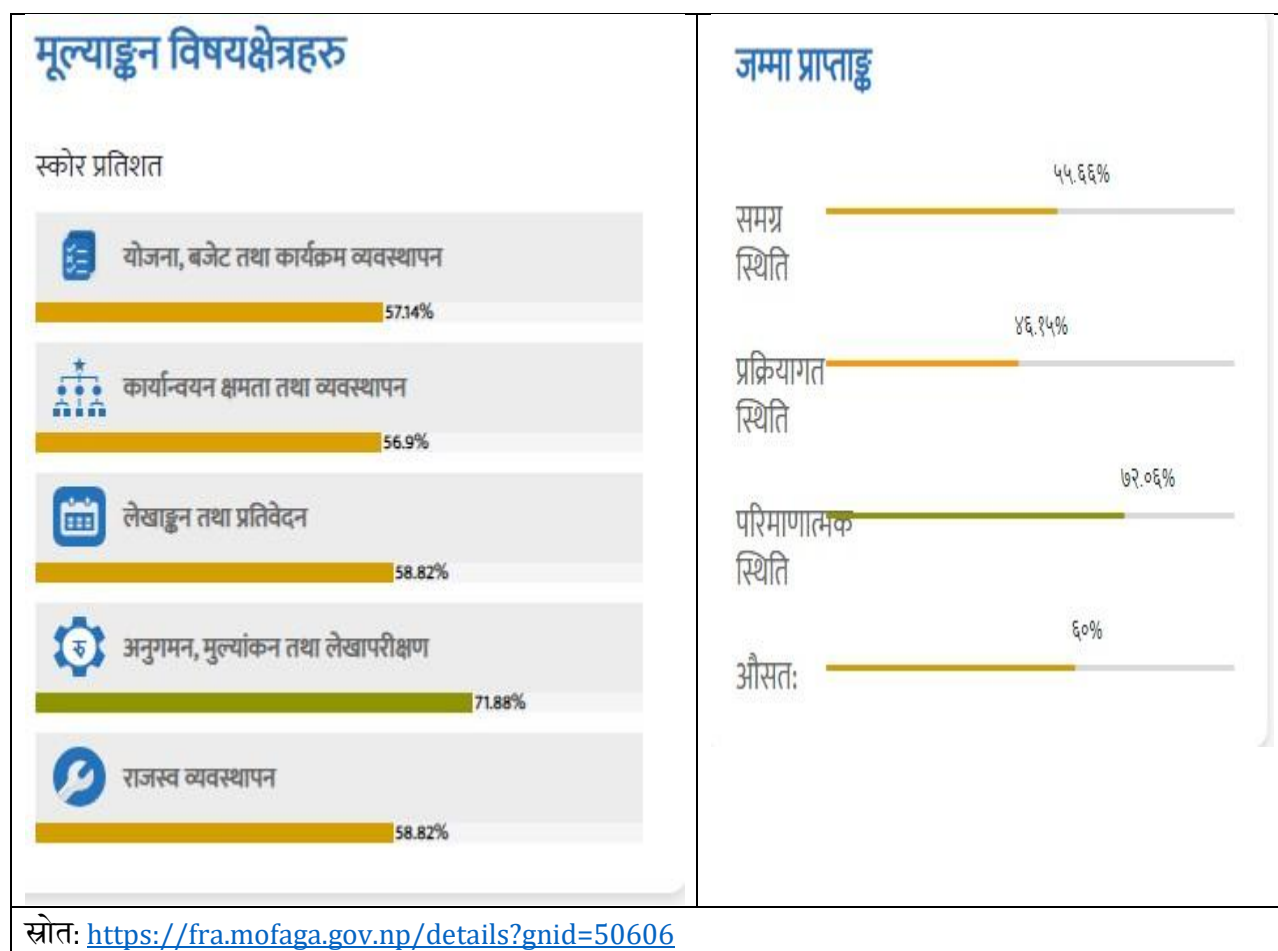
विषय क्षेत्र	प्राप्ति		
	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९
भौतिक पूर्वाधार	२६.९२	३४.६२	२३.०८
सामाजिक समावेशीकरण	३५	६०	७०
वातावरण संरक्षण तथा विपद व्यवस्थापन	३३.३३	४४.४४	४४.४४
सहकार्य र समन्वय	७५	४९.६७	८.३३
जम्मा	५०.५	६२.७५	६९.०५

स्रोत: <https://lisa.nofaga.gov.np/local>

माथी उल्लिखित यस गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास स्वमूल्यांकनको तीन वर्षको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा पहिलो वर्षको तुलनामा दोस्रो वर्ष १२.७० प्रतिशतले क्षमतामा बढोत्तरी भएको देखिन्छ तर दोस्रो वर्षको तुलनामा तेस्रो वर्ष १.७० प्रतिशतले कमी भएको देखिन्छ । माथिको तालिकाले यस संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनले समेटेका विभिन्न १० वटा विषयक्षेत्रहरू मध्ये सहकार्य र समन्वयमा पहिलो वर्ष उत्साहजनक रहेपनि आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ मा निकै कमी जम्मा ८.३३ प्रतिशतमात्र रहेको देखाएको छ । भौतिक पूर्वाधारका सूचकहरूमा पनि सुधारका लागि काम गर्नुपर्ने देखाउँछ

२.४ गाउँपालिकाको वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्यांकनको अवस्था

स्थानीय तहको वित्तीय प्रणाली व्यवस्थित, पारदर्शी, विधिसम्मत र प्रभावकारी बनाउन र स्थानीय वित्त व्यवस्थापनका सम्भावित जोखिमका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी यसको लेखाजोखाको माध्यमबाट स्थानीय तहको वित्तीय सुशासनलाई संस्थागत गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ८० को प्रयोजनको लागि सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तह वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७७ तर्जुमा गरेको छ । यस कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेका प्रावधान अनुसार सम्पूर्ण स्थानीय तहहरूले वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्यांकन कार्यलाई अगाडी बढाएको छ । विभिन्न ५ वटा विषयक्षेत्र (१. योजना, बजेट तथा कार्यक्रम, व्यवस्थापन, २. कार्यान्वयन क्षमता तथा व्यवस्थापन, ३. लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन, ४. अनुगमन, मूल्यांकन तथा लेखापरीक्षण र ५. राजस्व व्यवस्थापन) हरू समेटिएको यस वित्तीय सुशासन जोखिम मूल्यांकनमा आर्थिक वर्ष २०७८/०७९ मा औषत ६० प्रतिशत अंक प्राप्त गरेको छ ।

२.५ आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकासको लेखाजोखा

तीन तहको सरकार गठन भएसँगै नेपालको संविधानले तहगत सरकारहरूको एकल अधिकार तोकेको छ । यस अनुसार संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय सरकारलाई २२ वटा एकल अधिकार किटान गरेको छ । यसैगरी संविधानको अनुसूची ९ मा संघ , प्रदेश र स्थानीय तहको १५ वटा अधिकारहरूको साझा सूची राखिएको छ । संवैधानिक व्यवस्था अनुसार प्राप्त एकल र साझा अधिकारहरूको प्रयोगको लागि स्थानीय तहहरू सक्षम हुन जरुरी हुन्छ । यस अन्तर्गत यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाले यी अधिकारहरूको उपयोगको अवस्थालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ३ गाउँपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था

गाउँपालिकाको अधिकार	उपयोग भए / नभएको	जनशक्ति भए / नभएको
(क) एकल अधिकार क्षेत्र		
नगर प्रहरी	नभएको	
सहकारी संस्था	भएको	
एफ.एम. संचालन	नभएको	नभएको
स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर	भएको	भएको
स्थानीय सेवा व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना	भएको	भएको
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा	भएको	भएको
आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	भएको	भएको
स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	भएको	नभएको
स्थानीय सडक, ग्रामिण सडक, कृषि सडक र सिंचाइ	भएको	नभएको
गाउँसभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन	भएको	नभएको
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	भएको
जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण	नभएको	नरहेको
कृषि तथा पशुपालन , कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी	भएको	भएको
ज्येष्ठ नागरिक , अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन	भएको	भएको सा.सु. भत्ता
बेरोजगारको तथ्यांक संकलन	भएको	भएको
कृषि प्रसारको व्यवस्थापन , सञ्चालन र नियन्त्रण	भएको	भएको
खानेपानी, साना जलविद्युत् आयोजना , वैकल्पिक ऊर्जा	भएको	भएको
विपद् व्यवस्थापन	भएको	भएको
जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज	भएको	नभएको

गाउँपालिकाको अधिकार	उपयोग भए / नभएको	जनशक्ति भए / नभएको
पदार्थको संरक्षण		
भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	नभएको	नभएको
(ख) साझा अधिकारबाट प्राप्त अधिकार		
खेलकुद र पत्रपत्रिका	भएको	भएको
स्वास्थ्य	भएको	भएको
विद्युत्, खानेपानी तथा सिँचाइ जस्ता सेवाहरू	भएको	खानेपानी मात्र भएको
वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता	नभएको	नभएको
सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण	भएको	नभएको
व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्याङ्क	भएको	भएको
स्थानीय स्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय संरक्षण, संवर्द्धन र पुनर्निर्माण	भएको	नभएको
सुकुम्बासी व्यवस्थापन	छैन	
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	भएको	भएको गिट्टी बालुवा ढुङ्गा
सवारी साधन अनुमति	नभएको	नभएको
संघसंस्था दर्ता तथा नवीकरण	भएको	भएको
भूमि व्यवस्थापन	छैन	
सञ्चार सेवा	भएको	भएको
यातायात सेवा	नभएको	नभएको
घरेलु तथा साना उद्योग	भएको	नभएको

२२ वटा एकल अधिकारहरू मध्ये रिब्दीकोट गाउँपालिकाले ४ वटा अधिकारहरूको प्रयोग गरेको छैन र ति अधिकार प्रयोग गर्ने जनशक्तिको पनि अभाव रहेको छ । त्यस्तै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका १५ वटा संयुक्त अधिकार मध्ये ५ वटा अधिकारको प्रयोग गरेको छैन । यी अधिकारका क्षेत्रहरू कार्यान्वयन गर्न थप जनशक्ति र क्षमता विकास गराउन आवश्यक छ ।

अधिकारका प्रयोग सम्बन्धमा आवश्यक विद्यमान ऐन, नियम, विधि र प्रणाली मध्ये धेरै विषयमा संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले नमूना कानूनको रूपमा उपलब्धता गराएको छ । ति नमूना कानूनको रूपमा उपलब्धता भएका विषयहरूलाई गाउँपालिका के कति प्रयोगमा ल्याएको छ तलको तालिकामा प्रष्टता सँग प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.६ ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था

स्थानीय सरकार भई कार्य प्रारम्भ भएदेखि सरकार संचालनका लागि कानूनहरूको आवश्यकता हुने भएकोले यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाले आफ्नो शासन संचालनका लागि विभिन्न कानून बनाई लागू गरेको छ । हालसम्म यस गाउँपालिकाले आफुलाइ आवश्यक पर्ने धेरैजसो कानून बनाई सकेको छ ।

साथै गाउँपालिकाले नीति, कानून तथा मापदण्ड बनाउने अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत हालसम्मको अवस्थालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

गाउँपालिकाको नीति कानून तथा मापदण्ड बनाउने अधिकारका क्षेत्रहरू	नमूना कानूनहरूको उपलब्धता	मौजुदा कानून मापदण्ड, कार्यविधि
(क) एकल अधिकार क्षेत्र		
नगर प्रहरी		नभएको
सहकारी संस्था	- स्थानीय सरकार सहकारी ऐन	भएको
एफ.एम. संचालन	-	नभएको
स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर	- स्थानीय सरकारको आर्थिक ऐन - व्यवसाय कर सम्बन्धी कार्यविधि - घरवहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधि - स्थानीय सरकारको कर तथा गैरकर सम्बन्धी कानून	भएको
स्थानीय सेवा व्यवस्थापन	- गाउँ/नगरपालिकाका (कार्य विभाजन) नियमावली - स्थानीय सरकारमा करारमा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि	भएको
स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख व्यवस्थापन		
स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना	- “घ” वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि - स्थानीय सरकारको उपभोक्ता समिति गठन , परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि	भएको
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा	- शिक्षा नियमावली	भएको

गाउँपालिकाको नीति कानुन तथा मापदण्ड बनाउने अधिकारका क्षेत्रहरू	नमूना कानुनहरूको उपलब्धता	मौजुदा कानुन मापदण्ड, कार्यविधि
आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई		भएको
स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	- स्थानीय सरकारबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका - नदी तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि - स्थानीय वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन	भएको
स्थानीय सडक, ग्रामिण सडक, कृषि सडक र सिंचाइ		भएको
गाउँसभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन	- न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधि - गाउँ/नगर सभा सञ्चालन कार्यविधि	भएको
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन		भएको
जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण		भएको
कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी		भएको
ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन		भएको
बेरोजगारको तथ्यांक संकलन		भएको
कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण	- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन	भएको
खानेपानी, साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा	- उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका	भएको
विपद् व्यवस्थापन	- गाउँ/नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा	भएको

गाउँपालिकाको नीति कानुन तथा मापदण्ड बनाउने अधिकारका क्षेत्रहरू	नमूना कानुनहरूको उपलब्धता	मौजुदा कानुन मापदण्ड, कार्यविधि
	व्यवस्थापन ऐन - उत्थानशील स्थानीय समुदायका लागि रणनीति - गाउँ/नगरपालिका आपतकालिन कार्यसञ्चालन विधि - स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि	
जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण		भएको
भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास		भएको
(ख) साझा अधिकारबाट प्राप्त अधिकार		
वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता		भएको
सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारणा	- बालकल्याण गृह कार्यविधि - बाल विवाह विरुद्ध कार्यक्रम सञ्चालन खर्च कार्यविधि - सडक बालबालिका व्यवस्थापन खर्च कार्यविधि - गरीबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि	भएको
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी		भएको
सवारी साधन अनुमति		भएको
संघसंस्था दर्ता तथा नवीकरण		भएको
(ग) व्यवस्थापन		
कार्यविभाजन र कार्य	- स्थानीय सरकारको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित	भएको

गाउँपालिकाको नीति कानून तथा मापदण्ड बनाउने अधिकारका क्षेत्रहरू	नमूना कानूनहरूको उपलब्धता	मौजुदा कानून मापदण्ड, कार्यविधि
सम्पादन	गर्ने ऐन - स्थानीय राजपत्रको नमूना - गाउँ/नगरपालिकाको कार्यसम्पादन नियमावली - गाउँ/नगरपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि	
भवन निर्माण तथा सडक सम्बन्धी व्यवस्था		भएको
स्थानीय संचित कोष	- गाउँ/नगरपालिकाको आर्थिक गतिविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून - स्थानीय सरकारको विनियोजन ऐन - सार्वजनिक खरिद नियमावली	भएको
आकस्मिक कोष		भएको

२.७ मानव संसाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्दा मानव संसाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा एक महत्वपूर्ण पाटो हो । यस मानव संसाधनको क्षमता लेखाजोखाको लागि क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उपयुक्त विधिको सिफारिश गरेको छ । यस योजना तर्जुमा प्रक्रियामा गाउँपालिकाको विद्यमान मानव संसाधनको क्षमता लेखाजोखा (शाखागत रूपमा) र विद्यमान मानव संसाधनको क्षमता लेखाजोखा (विषयक्षेत्रगत रूपमा) क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा गरिएको छ । यसरी लेखाजोखा गर्दा आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन अन्तर्गत आएका क्षमता विकासका विषयहरू मागका आधारित क्षमता विकासको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

मागमा आधारित क्षमता लेखाजोखा: मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण जस्ता विषयहरू माथि शाखागत रूपमा छलफल हुँदा अधिकांश शाखाहरूबाट माथि भनिएका क्षमता विकास क्षेत्रमा ज्ञान, सिप र धारणा परिवर्तनको लागि अभिमुखिकरण तथा तालिमहरूको र कतिपय अवस्थामा स्थलगत प्रशिक्षणको विषयलाई छलफलको क्रममा अपेक्षा गरिएको थियो । नेतृत्व तहको क्षमता लेखाजोखा गरिदा क्षमता विकासका हरेक क्षेत्रमा प्रशिक्षण, अनुशिक्षण, स्रोत साधनको व्यवस्थापन, दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था हुनुपर्ने विषयहरू उठान भएको थियो ।

छलफलको क्रममा सबै शाखाका कर्मचारीहरूले स्वमूल्यांकन गरी आफ्नो तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न ज्ञान, सीप र क्षमतामा अधिकांशले मध्यम रहेको र थप क्षमता विकासको अपेक्षा राखेको अवस्था छ । साथै गाउँपालिकाको विद्यमान मानव संसाधनको क्षमता लेखाजोखा गर्दा कार्यपालिका पदाधिकारीहरू, सदस्यहरू,

कर्मचारीहरू, वडा कार्यालयका कर्मचारीबाट माग गरिएको क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ५ क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिय/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो	लक्षित वर्ग	अपेक्षित उपलब्धी	समय अवधि	कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त महिना
स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण	अधिकार र जिम्मेवारी सम्बन्धी जानकारी गराउन	निर्वाचित जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरू	स्थानीय शासन संचालन प्रभावकारी हुने	पहिलो चरणमा तीनदिन र दोस्रो चरणमा दुई दिन	असोज/कार्तिक
स्थानीय न्यायिक तथा मध्यस्थता	अभिमुखीकरण र तालिम	न्याय सम्पादनलाई सहज बनाउन	न्यायिक समिति वडा अध्यक्षहरू र मेलमिलापकर्ता	गाउँपालिका तहबाट आफ्नो अधिकार क्षेत्रका न्याय सम्पादन हुने	न्यायिक समिति र वडा अध्यक्षहरूलाई तीन दिन र मध्यस्थकर्तालाई ४८ घण्टे तालिम	असोज/ कार्तिक
नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली	तालिम	योजना तर्जुमा प्रक्रिया र अनुगमन र मूल्यांकन प्रणाली	योजना तर्जुमा र अनुगमन मूल्यांकनमा प्रत्यक्ष संलग्न जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरू	चरणबद्ध योजना तर्जुमा हुने र प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनबाट गुणस्तरीय कार्य सम्पादन हुने	३ - ३ दिन	योजना तर्जुमा तालिम फाल्गुणमा र अनुगमन मूल्यांकन तालिम असोज/ कार्तिकमा
शहरी भू उपयोग नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	अभिमुखीकरण	भू उपयोग नीति कार्यान्वयन गर्नका लागि	जनप्रतिनिधि र कर्मचारी	भू उपयोग प्रणालीको विषयमा जानकार हुने	विज्ञको सल्लाह अनुसार	लगत्तै
शहरी भवन संहिता	अवलोकन	भवन निर्माण	प्राविधिक	भवन संहिता	विज्ञको सल्लाह	श्रावण/ भाद्र

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिय/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो	लक्षित वर्ग	अपेक्षित उपलब्धी	समय अवधि	कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त महिना
	सहितको अभिमुखीकरण	संहिता कायम गर्न	कर्मचारीहरू	अनुसार भवनहरू निर्माण भएको हुने	अनुसार	
कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणाली	तालिम	कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणालीलाई सुदृढ गर्न	शाखा प्रमुख र वडा सचिव	कार्यालय र अभिलेख व्यवस्थित भएको हुने	३ दिन	आवको शुरूमा
सार्वजनिक र सामाजिक उत्तरदायित्व (जवाफदेहिताका अवधारणा, औजारहरू र उपयोग सीप)	अभ्यासमा आधारित तालिम	जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न	अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सहित शाखा प्रमुखहरू	गाउँपालिकाले जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गरेको हुने	३ दिन	फाल्गुण
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	अभिमुखीकरण	समावेशीकरणलाई पालिकाको गतिविधिमा समाहित गर्न	नयाँ जनप्रतिनिधिहरू र कर्मचारीहरू	पालिकाका गतिविधिहरूमा समावेशीकरण प्रक्रिया समाहित भएको हुने	२ दिन	असोज
फोहोर मैला तथा वातावरण व्यवस्थापन	तालिम	गाउँ शहर हरियाली सहित फोहोर	उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीका	फोहोर व्यवस्थापन भई सफा पालिकाको पहिचान	३ दिन	श्रावण

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिय/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो	लक्षित वर्ग	अपेक्षित उपलब्धी	समय अवधि	कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त महिना
		व्यवस्थापन गर्न	साथै स्थानीय संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरू	बनाएको हुने		
सूचना तथा ज्ञान व्यवस्थापन (Information & Knowledge Management)	अन्तर्क्रिया र लेखन अभ्यास	प्राप्त सिकाई र उपलब्धी दस्तावेजीकरण गर्न	छनोट गरिएका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरू	पालिकाका राम्रा अभ्यासहरूको अभिलेख कायम भएको हुने	३ दिन	असोज/कार्तिक
नेतृत्व सीप, Team Building, टुन्ड व्यवस्थापन	तालिम	स्थानीय सरकार संचालन प्रक्रिया र टुन्ड व्यवस्थापन गर्न	वडा अध्यक्ष लगायत वडा सदस्यहरू	स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धी नेतृत्व सीप विकास भएको हुने	४ दिन	पौष/माघ
स्थानीय परिप्रेक्ष्यसँग सम्बन्धित विषयहरू जस्तै: पूर्ण खोप, सरसफाइ, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता, र नियन्त्रणमुखी कार्य जस्तै: छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, आदि	अभियान र अन्तर्क्रिया	सामाजिक सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न	जनप्रतिनिधि, समुदायका अगुवाहरू र नागरिक समाज	सामाजिक सवालहरू सम्बोधन भएको हुने	निरन्तर	निरन्तर
सकारात्मक सोच (Appreciative Inquiry)	गोष्ठी	सकारात्मक सोचका साथ टिम परिचालन गर्न	कार्यपालिका सदस्य र शाखा	जनप्रतिनिधि र जनप्रतिनिधि कर्मचारी र	४ दिन	असोज/कार्तिक

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिय/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो	लक्षित वर्ग	अपेक्षित उपलब्धी	समय अवधि	कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त महिना
			प्रमुखहरू	कर्मचारीका साथै जनप्रतिनिधिर कर्मचारीबीच सकारात्मक वातावरण तयार भएको हुने		
लेखा व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरुजु फछ्छौट	तालिम र गोष्ठी	वित्तिय सुशासन कायम गर्न	लेखासंग सम्बन्धित व्यक्तिहरू	वित्तिय सुशासन कायम भएको हुने	३ दिन	भाद्र/असोज
सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन	तालिम	खरीद प्रणाली व्यवस्थित गर्न	खरीद प्रक्रियासंग संलग्न व्यक्तिहरू	कानुन अनुसार खरीद प्रणाली स्थापित भएको हुने	२ दिन	श्रावण/भाद्र
सार्वजनिक समारोह व्यवस्थापन: (अतिथी व्यवस्थापन, उद्घोषण, ..)	छलफल	सार्वजनिक समारोहलाई व्यवस्थित गर्न	व्यवस्थापक	सार्वजनिक समारोह व्यवस्थित रूपमा संचालन भएको हुने	१ दिने	पौष र असार
अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन	तालिम	अनुगमन, मूल्यांकन कार्यलाई व्यस्थित गरि प्रतिवेदन लेखन सीप प्रदान गर्न	अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न पदाधिकारीहरू	अनुगमन र मूल्यांकन कार्य प्रक्रियागत भई प्रतिवेदन तयार भएको हुने	३ दिन	असोज/ कार्तिक

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिय/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो	लक्षित वर्ग	अपेक्षित उपलब्धी	समय अवधि	कार्यक्रम संचालन गर्न उपयुक्त महिना
जनसम्पर्क तथा संवाद शैली (Community Relations & Negotiation Skills) सूचना प्रविधि (Computer Skills, Email, internet, navigation, website)	अन्तर्क्रिया	पालिकाको कामलाई तिव्रता दिन	वडा सचिवहरू	सेवाग्राहीहरू पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवाप्रति सन्तुष्ट भएको हुने	२ दिन	श्रावण/भाद्र
गाउँसभा संचालन सम्बन्धी अभ्यासमा आधारित तालिम	तालिम	गाउँसभालाई स्थानीय सभाको रूपमा विकास गर्न	गाउँसभाका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरू र कर्मचारी	गाउँसभा व्यवस्थित भएको हुने र प्रक्रियागत कानून निर्माण हुने	२ दिन	जेष्ठ र मंसिर

२.८ कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्थाको विश्लेषण

यस गाउँपालिकाको कार्यालय संचालन सुविधा सम्पन्न भवनमा व्यवस्थित रूपमा भईरहेको छ । शाखागत छुट्टाछुट्टै कोठाहरू रहेको यस कार्यालय भवनमा विभिन्न शाखा र अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको कक्षहरू रहेका छन् । गाडी पार्किङको पनि व्यवस्था रहेको छ । संचार सुविधा र कार्यालय संचालनका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवस्था रहेको यस गाउँपालिकाको कार्यालयमा कर्मचारीहरूलाई काम गर्ने वातावरण उपयुक्त रहेको छ । विद्यमान कर्मचारीको अवस्था र थप आवश्यक कर्मचारी र सामग्रीहरूको विवरण तलको तालिकाको उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ६ कर्मचारी तथा पूर्वाधारको अवस्था

विद्यमान महाशाखा/शाखा	कर्मचारीहरू (तह सेवा र संख्या)		भवन/स्थान, फर्निचर तथा मुख्य उपकरणहरू (यन्त्र machine), सवारी साधन, सूचना प्रविधि सफ्टवेयर समेत र अन्य)	
	विद्यमान	थप आवश्यक	विद्यमान	थप आवश्यक
प्रशासन शाखा	१ जना	१ जना	कार्यस्थल रहेको	
स्वास्थ्य शाखा	२ जना	१ जना	रहेको	
शिक्षा शाखा	२ जना		रहेको	
प्राविधिक शाखा		१ जना		ल्यापटप र मोटरसाइकल
योजना शाखा	१ जना	३ जना	भएको	
कृषि तथा पशु शाखा	३ जना	१ जना	भएको	

कार्यरत कर्मचारीहरूको नामावली सहितको विस्तृत विवरण अनुसूची - ४ मा राखिएको छ ।

२.९ सेवा बजारहरूको क्षमता विकास लेखाजोखा

संघीय व्यवस्था अनुसार बनेको स्थानीय सरकार भनेको जनतालाई सेवा प्रदान गर्ने सबैभन्दा नजिकको सरकार हो । जनतालाई नजिकको सरकारको प्रत्याभूति गराउनका लागि गाउँपालिकाले निरन्तर पुर्याउनु पर्ने सेवाहरू प्रभावकारी र सहज रूपमा प्रदान गर्न सेवामा विस्तार गर्न जरूरी हुन्छ । विद्यमान संरचना र जनशक्तिबाट यी सेवाहरू प्रभावकारी नहुने हुँदा स्थानीय तहमा नै यी सेवा प्रदान गर्न सक्ने दक्ष जनशक्तिको विकास गर्न जरूरी हुन्छ । जनताको दैनिकीसंग सम्बन्धित स्वास्थ्य, खानेपानी, विधुत लगायत अन्य सेवाहरू र जीविकोपार्जन तथा स्थानीय आर्थिक विकाससंग सम्बन्धित कृषि सेवा, पशु सेवा, बालि तथा पशु विमा सेवा,

पकेट क्षेत्र विकास सेवा जस्ता सेवाहरू विस्तार गरी सहज बनाउन जरूरी रहेको छ । स्थानीय व्यक्तिहरूको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरूको स्थापना गर्दा गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने कतिपय सेवाहरू स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुन सक्ने र स्थानीय सीपले स्थानीय रूपमै बजार पाउने हुँदा समुदायको सेवा समुदायबाटै पुर्याउन क्षमता विकासको परिधि भित्र पर्न जान्छ । यस अन्तर्गत ग्रामीण कृषि/पशु प्राविधिक , खानेपानी/विद्युत मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, कृषि तथा पशु बिमा सहजकर्ता तयार गरी परिचालन गर्नाले स्थानीय स्तरमा नै रोजगारीको व्यवस्था हुने र यि सेवाहरू सजिलै प्राप्त भई स्थानीयबासीले स्थानीय सरकारको अनुभूति गर्नेछ ।

परिच्छेद तीन: समग्र योजना खाका

३.१ संस्थागत क्षमता विकासको परिचय

संस्थागत क्षमता भन्नाले सामान्यतया कुनै निश्चित समयमा संस्थाको भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि संस्था तथा संस्थाको प्रत्यक्ष पहुँचभित्र रहेको दक्षता, सीप, बुझाइ, धारणा, मूल्य, सम्बन्ध, व्यवहार, स्रोत र साधनको समग्र अवस्थालाई बुझाउँदछ । क्षमता विकासले भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि व्यक्ति, संगठन तथा समाजमा रहेको त्यस्तो ज्ञान, सीप र धारणालाई जनाउँदछ, जसले निम्न कार्य गर्न सक्ने क्षमता विकास गराउँदछ:

- सीप, क्षमता तथा स्रोतको उपयोगितामा वृद्धि गर्ने,
- बुझाइ तथा सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने,
- दीगोपनाका लागि मूल्य, धारणा र उत्प्रेरणाका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्ने ।

संस्थागत क्षमता विकासले संगठनको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि मुख्य गरी संगठन संरचना, कार्य प्रक्रिया, स्रोत तथा व्यवस्थापनका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्दछ ।

क्षमता विकास लामो समयसम्म निरन्तर चलिरहने एउटा प्रक्रिया हो, जसको माध्यमले व्यक्ति, संगठन र समाजले आइपर्ने समस्याहरू समाधान गर्न, सम्भावनाहरूको उपयोग गर्न तथा समय सापेक्ष विकासका निर्धारित उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणा प्राप्त गर्दछ । यसर्थ, क्षमता विकास शब्दले व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि भन्ने बुझाउँदछ । यस हिसावले स्थानीय सरकारको क्षमता विकासलाई बृहत्तर रूपमा चार भागमा बाँडेर हेर्न सकिन्छ, जसलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ७ क्षमता विकासका भागहरू

हेर्नुपर्ने भाग	हेरिने विषयवस्तु
भौतिक स्रोत साधन	भौतिक स्रोत साधन अन्तर्गत संस्थाको भूमिकालाई कम लागतमा प्रभावकारी रूपले सम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने कार्यस्थान तथा सामग्री, यन्त्र, उपकरण, औजार, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यवस्था र सोको मर्मत सम्भारको आवश्यकतालाई लिन सकिन्छ ।
ऐन, नियम, विधि र प्रणाली	संस्थाको कार्यलाई व्यवस्थित रूपले योजना, सञ्चालन तथा नियन्त्रण गर्न र सबैमा एकै किसिमको बुझाइ र व्यवहार हुन आवश्यक विधि तथा प्रणालीको स्थापना गर्न आवश्यक हुन्छ । यसका लागि आवश्यक नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, आचारसंहिता आदिको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन जरूरी हुन्छ । त्यसैगरी, सम्पादन गरिने कार्यलाई व्यवस्थित गर्न कार्य प्रणाली निर्धारण गर्न आवश्यक हुन्छ । कार्यप्रणाली अन्तर्गत कार्य सम्पादन प्रणाली, कार्य वातावरण,

	सञ्चार, समन्वय जस्ता पक्षहरू यस अन्तर्गत पर्दछन् ।
मानव संसाधन व्यवस्थापन	संस्थाको क्षमता विकासका लागि आवश्यक संख्यामा सहि क्षमता भएका मानव संसाधन समयमै प्राप्त गर्नुलाई मानव संसाधन व्यवस्था भनिन्छ । स्थानीय सरकारको मानव संसाधनमा निर्वाचित पदाधिकारीहरू र निर्दिष्ट भूमिका पूरा गर्न आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणा भएका वा हासिल गर्न सक्ने क्षमता भएका कर्मचारीलाई जनाउँदछ । यस अन्तर्गत आवश्यक मानव संसाधन प्राप्तिका लागि गरिने कार्यहरू (संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण , दरबन्दी निर्धारण, नियुक्ति प्रक्रिया, सुरुवा-बढुवा व्यवस्था, जिम्मेवारी निर्धारण, पारिश्रमिक आदि) लाई लिन सकिन्छ ।
मानव संसाधन क्षमता विकास	मानव संसाधन क्षमता विकास ले संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न विद्यमान मानव संसाधनको ज्ञान , सीप र धारणामा गुणात्मक वृद्धिलाई जनाउँदछ । यस अन्तर्गत स्थानीय सरकारका भूमिका पूरा गर्न जिम्मेवारीमा रहेका जनशक्तिहरू जसमा निर्वाचित पदाधिकारीहरू, कर्मचारीहरू, स्थानीय सरकारसँग प्रत्यक्ष संलग्न भई कार्य गर्ने उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरू लगायत स्थानीय तहमा परिचालित स्वयंसेवकहरूको क्षमता विकास पर्दछ । मानव संसाधन क्षमता विकास अन्तर्गत तालिम, अभिमुखीकरण, अनुशिक्षण, अध्ययन अवलोकन , अनुभव र सिकाइ आदानप्रदान जस्ता प्रक्रियालाई मानव संसाधनको क्षमता विकासको रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.२ मानव संसाधन विकासको परिचय

आफूले प्राप्त गरेको जिम्मेवारी अनुसार कार्य सम्पादनका लागि व्यक्तिको ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक सुधार गर्ने कार्य जस्तै: तालिम, अध्ययन अवलोकन आदिलाई मानव संसाधन विकास भनिन्छ । तर क्षमता विकास केवल तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया मात्र नभई यो संगठनमा आवद्ध जनशक्ति, संस्थाको आन्तरिक तथा बाह्य व्यवस्थापन, संरचना, विधि, प्रस्तुति जस्ता पक्षहरूसँग समेत सम्बन्धित हुन्छ । संस्थाले प्रभावकारी रूपमा संस्थाको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि विद्यमान जनशक्तिको क्षमता विकास निरन्तर गर्दै जानु जरूरी हुन्छ । विद्यमान जनशक्तिको क्षमता विकासको पहिलो कार्य जनशक्तिको विद्यमान क्षमताको मूल्यांकन तथा विश्लेषण गरी त्यस अनुरूप क्षमता विकास नीति तथा योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । जिम्मेवारी लिएका व्यक्तिको काम गर्ने इच्छाशक्ति , काम गर्ने सीप तथा दक्षताका साथै परिवर्तित अवस्था अनुसार नयाँ नयाँ ज्ञान र सीप वृद्धिका क्षेत्र समेत मानव संसाधन क्षमता विकास अन्तर्गत पर्दछ । साथै परिचालित जनशक्तिलाई काममा प्रोत्साहित गर्दै कार्यस्थलमा काम गर्ने वातावरण र अवलम्बन गरिने उत्प्रेरणात्मक उपायहरू समेत यस अन्तर्गत पर्दछ ।

३.३ वर्तमान अवस्था

क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्नुअघि यस गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा गरियो । सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूबीच छलफल गरियो र यसका लागि स्वट (SWOT) विधिको प्रयोग गरियो । यसका साथै दिग्दर्शनले निर्देशन गरेको र दिग्दर्शनमा राखिएका विभिन्न फरमेटहरूको प्रयोगबाट यस गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था पहिचान गरिएको छ ।

३.४ सम्भावना र अवसर

संस्थागत विकासको सन्दर्भमा यस गाउँपालिकाको विद्यमान सवल पक्ष र अवसरहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ८ गाउँपालिकाको विद्यमान सवल पक्ष र अवसरहरू

सवल पक्ष	अवसर
• सेवा प्रवाह हुने सबै वडा कार्यालयहरूको भौतिक संरचना निर्माण भएको • कार्यालय व्यवस्थापनका लागि चाहिने सामग्री उपलब्ध भएको • लैससास प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन हुँदै आएको • नियमित राजस्व संकलन हुँदै आएको • तालिमप्राप्त मेलमिलापकर्ताहरू तयार भएको • उपभोक्ता समिति लगायतको सामाजिक परिक्षण गरिएको • ज्ञान व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमताको अधिकतम रेकर्ड राखे गरिएको • लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिको लागि सबैको सकारात्मक सोच हुने गरेको • सबै सेवा प्रदायक निकायले कम्प्युटरको प्रयोग गर्दै गरेको • समयमा नै बैठक र कार्यक्रम हुने गरेको • गाउँपालिकामा उपभोक्ता समिति , टोल विकास संस्था, सहकारी संस्था परिचालन हुने गरिएको • जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको लागि समय समयमा क्षमता विकास तालिम संचालन	• सूचना प्रविधिको विकास • संघ र प्रदेशबाट रकमहरू समयमा प्राप्त भईरहेको • स्थानीय सरकारको रूपमा आफ्नो कानून आफै बनाई लागू गर्न सक्ने • बजेट परिचालन र कार्यान्वयनमा अन्य निकायबाट सहयोग • सहयोगी संघ संस्थाहरूबाट जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकासमा सहयोग • संघ र प्रदेशबाट जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको क्षमता विकासमा सहयोग • संघ र प्रदेशको कानून तथा मार्गदर्शन मार्फत उपलब्ध स्रोत साधनहरूको उच्चतम प्रयोग र परिचालनमा कानून निर्माण गर्न सकिने । • संघ र प्रदेश सरकार संग सहकार्य र समन्वय गरि आवश्यक कानून निर्माण तथा कार्य सम्पादनमा सहजता । • योग्य स्थानीय जनशक्तिले रोजगारीको अवसर प्राप्त भएको । • सम्बृद्धि रिब्दीकोट बनाउन दिर्घकालिन सोच, नीति तथा रणनीति तयार गरि दिगो विकाशका

भईरहेको - गाउँसभाबाट स्रोत सुनिश्चितता भएको - क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रक्रियाको शुरूवात हुनु - पालिकामा सबै कर्मचारीहरूको कार्यक्षम सहितको भवन निर्माण भएको । - उँपालिका कार्यालय सामग्री भएको । - गाउँपालिकामा सवारी साधनहरू भएको । - विपद सामग्री स्टेचर वेल्चा गैटी सावेल वालटी हेलमेट जस्ता साना औजारका सामग्री भएको ऐम्बुलेन्स भएको । - इन्टरनेट पालिका देखि वडा तहसम्म जडान गरिएको छ । - संकलन केन्द्रहरू केहिमात्रामा भएको । - कोल्डस्टोर पालिका स्तरमा रहेको । - सबै वडालाई कच्ची सडकले जोडीएको ।	लक्ष्य र १५ औ योजनाको आधारमा त्म्भ(गुड गर्ने प्रयास गरिएको ।
--	---

३.५ समस्या र चुनौती

क्षमता विकासको सन्दर्भमा यस गाउँपालिकाको विद्यमान समस्या र चुनौतिहरूहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका नं. ९ गाउँपालिकाको विद्यमान कमजोर पक्ष र चुनौतिहरू

समस्या	चुनौती
- वडा नं. ५ मा भवन नभएको । - अन्य वडाहरूमा भवन भएतापनि प्रयास कोठा नभएको । - वडा कार्यालयहरूमा कार्यालय सामग्रीहरू आवश्यकता भन्दा कम भएको । - पालिका देखि वडा सम्म प्रयास सवारीसाधन नभएको । - भौतिक पूर्वाधारका सामग्री, जेसिवी रोलर दमकल नभएको । - व्याकअप नभएको संचालन र व्यवस्थापन	- भौगोलिक विकटताको कारण/बजेट अभावको कारण निर्माण कार्य समयमा सम्पन्न नहुनु - भौगोलिक अवस्थाले गर्दा नियमित संचार हुन नसक्नु - सार्वजनिक कार्यलाई सबैपक्षबाट कम महत्व दिईनु - क्षमता विकासका लागि संघ , प्रदेश लगायत अन्य सहयोगी संस्थाहरू र गाउँपालिकाबीच एकिकृत योजना तर्जुमा हुन नसक्नु - कानून कार्यान्वय गर्नमा चुनौती

नभएको । • विद्युत र पानीका कारण संचालन नभएको • वर्षादको समय सडक सूचारु गर्न कठिन भएको । • कानून सम्बन्धि विज्ञता भएको व्यक्ति तथा कर्मचारीहरूको अभाव । • सहकार्य, समन्वय र समझदारीको अभाव । • लैससास सय जोखिमका सुचकहरूले निर्दिष्ट गरेका नीति, नियम कानूनहरूको व्यवहारिकतामा सामान्जस्यताको अभाव । • दरबन्दी अनुसार स्थायी कर्मचारी पदपूर्ति नभएको । • क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमको अभावले कार्यसम्पादनमा समस्या • समुदायस्तरमै मेलमिलापकर्ताको मध्यस्तकर्ता नभएको । • सामाजिक लेखा परिक्षण सम्बन्धि कर्मचारीतहमा विस्तृत ज्ञान, सिपका अभाव । • विपद जोखिमयुक्त क्षेत्र भएको र न्यूनिकरण सम्बन्धि ठोस व्यवस्था नभएको । • सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूमा प्रयास ज्ञान नभएको ।	• आर्थिक अभाव • आर्थिक, दक्षजनशक्ति नहुनु तालिम क्षमता विकास जस्ता कार्यक्रम नहुनु । • वडा कार्यालयमा सवारीसाधन नहुदा वडास्तरीय अनुगमनमा समस्या ढिलासुस्ती, कार्यसम्पादनमा कठिनाई । • माथिल्लो तहको सरकार द्वारा नीति निर्माणमा हस्तक्षेप । • नीति निर्माणमा आवश्यक स्रोत साधनको उपलब्धता । • प्रशासनिक कर्मचारीहरू करारमा नियुक्त गर्न नमिल्नु । • आन्तरिक श्रोतको अभावमा कर्मचारीहरूलाई मौन्द्रिक प्रोत्साहन उपलब्ध गराउन नसकिएको । • सबै राजनितिक दलहरूबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूले कर्मचारीतन्त्रको समुचित परिचालनद्वारा सम्बृद्ध रिब्दीकोट निर्माण गर्न चनौतिपूर्ण देखिएको । • गाउँपालिकामा सम्पादन हुने सबै कार्य तथा क्रियाकलापहरूलाई सूचकमा रूपान्तरण गरि मुल्याङ्कन विधिबाट उत्कृष्टलाई पुरस्कृत पार्ने । • जनप्रतिनिधि एवम् कर्मचारीहरूले सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोग गरि सेवा प्रवाह लगाएत सम्पूर्ण कार्यहरू आधुनिक प्रविधिमैत्री बनाउनुपर्ने । • समुदायमा न्यायिक कार्यसम्पादन गर्न मेलमिलापकर्ताको क्षमता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने ।
---	--

३.६ क्षमता विकासका लागि सम्भावित सरोकारवालाहरू

यस गाउँपालिकाको संस्थागत तथा मानव संसाधन विकासका लागि सम्भावित सरोकारवालाहरूको विषयमा छलफल गर्दा संघीय सरकारबाट कर्मचारीहरूको लागि क्षमता विकासमा बेलाबेलामा सहयोग गरेको पाईयो । अन्य सरोकारवालाहरूको नामावली बुँदागत रूपमा तल उल्लेख गरिएको छ :

- ⇒ गाउँपालिका राष्ट्रिय महासंघ नेपाल
- ⇒ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम
- ⇒ कृषि ज्ञान केन्द्र
- ⇒ जिल्ला समन्वय समिति
- ⇒ हेफर इन्टरनेशनल
- ⇒ सुहारा परियोजना
- ⇒ कृषि तालिम केन्द्र
- ⇒ कारितास नेपाल
- ⇒ आर्थिक विकास संघ
- ⇒ नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
- ⇒ स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
- ⇒ सुआहारा
- ⇒ कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय
- ⇒ गाउँपालिका भित्र रहेका पूर्व कर्मचारीहरू, प्रशासक
- ⇒ संघीय तथा सामान्य प्रशासन मन्त्री
- ⇒ किट्स नेपाल
- ⇒ स्थानीय गैरसरकारी संस्थाहरू (बेलाबेलामा विभिन्न क्षमता विकासमा सहयोग गर्दै आएको)

३.७ नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको अवस्था

यस गाउँपालिकामा नयाँ अवधारणा र नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको अवस्था प्रारम्भिक अवस्थामा रहेको छ । स्थानीय सरकार भई गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रको प्रयोगको लागि केही नयाँ कामको शुरुवात गर्नुपर्ने अवस्था रहेकोले गाउँ/नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ ले किटान गरेका यस सम्बन्धी विषयहरूको अवस्थालाई तल व्याख्या गरिएको छ :

- राजस्व सुधार योजना तथा राजस्व प्रक्षेपण - वार्षिक रूपमा राजस्व प्रक्षेपण गर्ने गरिएको तर राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार नगरेको अवस्था
- आवधिक रणनीतिक योजनाहरू - आवधिक योजना तयार भएको र अन्य रणनीतिक योजनाहरू तयार गर्ने क्रममा रहेको
- गुरु योजनाहरू - गुरु योजनाहरू तयार नभएको
- मध्यावधि खर्च संरचना - मध्यावधि खर्च संरचना तयार नभएको
- वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रणाली - नियमित हुने गरेको तर ७ चरणको परिपालन हुन नसकेको

- नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना - अनुगमन हुने गरिएको भएपनि नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना हुन नसकेको
- लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण - अभिमुखीकरण भएको तर अन्तरसम्बन्धित विषय हुन नसकेको
- उत्थानशीलता (आर्थिक, विपद्, निर्माण, सामाजिक आदि) - उत्थानशीलता सम्बन्धी सामान्य कार्य भईरहेको
- जलवायु परिवर्तन तथा कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण - जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कामको शुरूवात हुन थालेको
- निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता - पूर्ण पालना हुन नसकेको
- सूचना प्रविधि तथा सफ्टवेयरहरू (सुत्र, राजस्व, घटना दर्ता, इविडिङ्ग आदि) - सुत्रको प्रयोग भएको, अनलाईन घटना दर्ता हुने गरेको, ईविडिङ्गको काम शुरूवात हुन थालेको
- उत्तरदायित्वका संयन्त्रहरू तथा उपयोग - सामान्य प्रयोग भईरहेको
- फोहरमैला व्यवस्थापन - सोच रहेको र पूर्ण व्यवस्थापन हुन नसकेको
- आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी - स्थानीय आर्थिक विकास सम्बन्धी कार्य सामान्य र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा काम नभएको
- अपाङ्गमैत्री कार्यस्थानको व्यवस्था आदि - हुन नसकेको ।

३.८ रिब्दीकोट गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास योजना

यस गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूसँग सहभागितामूलक प्रक्रियाबाट गरिएको छलफल , संकलित सूचना तथा जानकारीको विश्लेषण र उपलब्ध द्वितीय तथ्यांकहरूको अध्ययन र समीक्षाको आधारमा यस गाउँपालिकाको तीन बर्षको संस्थागत क्षमता र मानव संसाधन विकास योजना तयार गरिएको छ । छलफल र विश्लेषणको आधारमा आवश्यक क्रियाकलापहरू तय गरी उक्त कार्यका लागि आवश्यक बजेट आंकलन गरिएको छ । तय गरिएका क्रियाकलाप र बजेट मस्यौदामा प्रशासन र लेखा शाखासँग समन्वय गरी परिमार्जन सहित यसलाई अन्तिम रूप दिईएको छ । यस क्षमता विकास योजनाको बजेट तयारी गर्दा गाउँपालिकाको तीन बर्षको कूल बजेट र खर्चको आकारलाई समेत ध्यान दिईएको छ ।

तालिका नं. १० संक्षिप्त संस्थागत क्षमता विकास योजना

क्षमता विकासका क्षेत्रहरू	बजेट			जम्मा
	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	
भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित	१९०००००	१४०००००	१००००००	४३०००००
नीति, योजना ऐन/नियम/ कार्यविधि/प्रक्रियासँग सम्बन्धित	३५५००००	८०००००	१८०००००	६१५००००
मानव संसाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित	४५००००	३५००००	४५००००	१२५००००
तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित	१६७५०००	१०५००००	१०७५०००	३८०००००
जम्मा	७५७५०००	३६०००००	४३२५०००	१५५०००००

३.९ गाउँपालिकाको मानव संसाधन विकास योजना

गाउँपालिकामा प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न र कार्यरत व्यक्तिहरूको क्षमता विकासको योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा लक्षित समूह छलफल गरियो । यस क्रममा जनप्रतिनिधिहरू (महिला जनप्रतिनिधिहरूसँग छुट्टै र अन्य जनप्रतिनिधिहरूसँग संयुक्त) , कर्मचारी र समितिका पदाधिकारीसँग छलफल गरियो । छलफलबाट प्राप्त जानकारीको आधार मानव संसाधन विकास सम्बन्धी योजनाको समष्टिगत विवरण तलको तालिकामा राखिएको छः

तालिका नं. ११ संक्षिप्त मानव संसाधन विकास योजना

मानव संसाधन विकास क्रियाकलापहरू	प्राप्त हुने सिकाई	सेवा प्रवाहमा आउने प्रभावकारिता	मुख्य जिम्मेवारी	समयावधि			बजेट			
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	जम्मा	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि										
कार्यपालिका बैठक संचालन विधि र प्रक्रिया बारे अभ्यास र सिकाई							१५००००	१५००००		
प्रदेश कानून अनुसार गाउँसभा संचालन सम्बन्धी अभ्यासमा आधारित प्रशिक्षण	गाउँसभा विधिसम्मत संचालन हुने	गाउँसभाका सदस्यहरूबाट आफ्नो भूमिका अनुसार कार्यसम्पादन भएको हुनेछ ।	अध्यक्ष				२०००००	२०००००		

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

कानुन निर्माण, स्वीकृत र प्रकाशन सम्बन्धी अभिमुखीकरण	प्रक्रियागत रूपमा कानुन तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुने	प्रक्रियागत कानुन निर्माण भई कानुनप्रति अपनत्व विकास भएको हुनेछ ।	उपाध्यक्ष				३०००००	३०००००		
जनप्रतिनिधिहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी अभिमुखीकरण/तालिम	जनप्रतिनिधि हरूले आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकारको विषयमा जानकारी भएको हुने	आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रही प्रभावकारी सेवा प्रवाहमा सक्षम भएको हुनेछ ।	प्रप्रअ				१५००००	१५००००		
सकारात्मक सोच र टिम विल्डीङ अभिमुखीकरण	सकारात्मक सोच लिई विश्वसनीय टिम निर्माण हुने	सेवा प्रवाहमा सहकार्य भई प्रभावकारी सेवा प्रदान भएको हुनेछ ।	उपाध्यक्ष				१५००००		१५००००	
सूचना प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत तालिम	जनप्रतिनिधि हरू सूचना प्रविधिमा जानकारी हुने	जनप्रतिनिधिहरू को सूचना प्रविधिमा पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ ।	सूचना प्रविधि अधिकृत				४०००००	२०००००		२०००००
सूचकमा आधारित अनुगमन र मूल्यांकन तालिम	अनुगमन र मूल्यांकन प्रक्रियामा प्रष्ट हुने	पालिकाबाट गरिने अनुगमन र मूल्यांकन प्रक्रिया प्रभावकारी भएको हुनेछ ।					३०००००		३०००००	

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

जम्मा							१५०००००	१००००००	५५०००००	२००००००
समिति/उपसमितिका लागि										
गाउँसभा र कार्यपालिकाका समिति/उपसमितिका पदाधिकारीलाई समितिको कार्यक्षेत्र र काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी अभिमुखीकरण	सम्बन्धित समितिका पदाधिकारीहरूले काम, कर्तव्य र अधिकार र आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा स्पष्ट हुने	समितिहरू क्रियाशिल भएको हुनेछ ।	समितिका संयोजकहरू				३००००००	२००००००	१००००००	
जम्मा							३००००००	२००००००	१००००००	०
कर्मचारीका लागि										
सेवा प्रभाव प्रभावकारिता सम्बन्धी तालिम	चुस्त सेवा प्रवाह सम्बन्धी प्रक्रिया प्रष्ट हुने	कर्मचारीहरूबाट सेवा प्रवाह छिटो छरितो प्रदान भएको हुनेछ ।	प्रशासन शाखा प्रमुख				५००००००		५००००००	
सार्वजनिक खरीद प्रक्रिया सम्बन्धी तालिम	कार्यालयबाट हुने खरीद प्रक्रियाको सम्बन्धमा जानकारी हुने	खरीद प्रक्रिया चुस्त र पारदर्शी भएको हुनेछ ।						२५०००००		३००००००

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

विषय क्षेत्रका कर्मचारीहरूको विषयक्षेत्र अनुसार अभिमुखीकरण तथा क्षमता विकास							३००००००	१००००००	१००००००	१००००००
जम्मा							३५०००००	१२५००००	१५०००००	१३०००००

परिच्छेद चार: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति

४.१ पृष्ठभूमि

संघीय व्यवस्थाको मूल मर्म नागरिकलाई प्रभावकारी र गुणस्तरी सेवा स्थानीय सरकारबाट सहज र सुलभ रूपमा पुर्याउनु हो । यस कार्यका लागि स्थानीय सरकारलाई व्यवस्थापिका, न्यायपालिका र कार्यकारी अधिकार संवैधानिक रूपमा प्रदान गरेको छ । नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि यी अधिकारहरू उपयोग गर्न सबै स्थानीय तहहरू संस्थागत रूपमा सफल, संरचनागत रूपमा व्यापक र मानव संसाधनका रूपमा पर्याप्त ज्ञान, सीप र क्षमतायुक्त हुनु जरुरी छ । स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन् भन्ने कुरा स्थानीय सरकारको भौतिक सुसम्पन्नता, विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू र मानव संसाधनको ज्ञान, सीप र क्षमतामा भर पर्दछ । तसर्थ यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्न निश्चित रणनीति र कार्यविधि अवलम्बन गरिनु पर्दछ ।

४.२ कार्यक्षेत्र

क्षमता विकास कुनै न कुनै रूपमा हरेक विषयवस्तु र क्रियाकलापसँग अन्तरसम्बन्धित हुने भएकोले यसको कार्यक्षेत्र सधैं व्यापक रहने सर्वविदित छ । कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा त्यसको प्रभावकारी क्षमता विकाससँग जोडिएको हुन्छ । यहाँ स्थानीय तहको क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ तोकिएको कार्यक्षेत्रलाई आधार मानी यसलाई दुई भागमा बाँडिएको छ ।

क. संस्थागत क्षमता विकास

- भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित
- नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित
- मानव संसाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित
- तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित

ख. मानव संसाधन विकासमा तालिम, गोष्ठी, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण, अन्तरकृया आदि

- निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि
- विभिन्न समिति, उपसमिति, टोल सुधार समितीहरूका लागि
- पालिकाका कर्मचारीहरूका लागि
- सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास
- साझेदारहरूको क्षमता विकास

यी माथिका दुवै क्षेत्रका कार्यहरू सम्पादन गर्न तल उल्लेखित चार चरणका कार्यहरू गरिने छ :

चरण १: योजना स्वीकृती र बजेट सुनिश्चितता

- क्षमता विकास योजना आवश्यक अध्ययन गरी कार्यपालिका मार्फत गाउँसभाबाट पारित गराउने
- योजनामा विनियोजन गरेको बजेट कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक स्रोतको बजेट सुनिश्चित गर्ने
- बाहिरी सहयोगको खोजी र स्रोत पहिचान र सुनिश्चित गर्ने

चरण २: सहयोगी संस्था तथा स्रोत व्यक्तिको पहिचान

- क्षमता विकासका लागि विभिन्न सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने
- मानव संसाधनको ज्ञान तथा सीप विकासका लागि स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान गर्ने
- संस्थागत तथा मानव संसाधन विकासलाई निश्चित गरिएका गतिविधिहरूका लागि आवश्यक पर्ने लागत तयारी गर्ने
- संस्थागत क्षमता विकास तथा मानव संसाधन विकासको स्रोत व्यक्ति वा संस्थासँग कार्य सम्झौता गर्ने

चरण ३: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन चरण

- आवश्यक मानव संसाधन व्यवस्थापनको लागि नीति नियम र दरबन्दी मातहतमा रहेर भर्ना प्रकृया पुरा गर्ने
- संस्थागत संरचना भित्रको तथा समुदाय स्तरको मानव संसाधनको क्षमता विकासको हकमा आवश्यक स्थान तथा सामग्री व्यवस्थापन गर्ने
- तालिम, गोष्ठी, अभिमुखिकरण, सेमिनार वा अन्य सीप विकास तालिम संचालनमा सहजिकरण गर्ने
- संस्थागत संरचनामा सुधारका कार्यहरू सम्पन्न गर्ने

चरण ४: अनुगमन, अध्ययन तथा अध्यावधिक

- क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र समिक्षा गर्ने
- क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रूपमा अध्यावधिक गर्ने/गराउने
- क्षमता विकासबाट आएको परिवर्तन तथा सेवा प्रवाह र सुशासनमा आएको सुधार बारे अध्ययन गर्ने/गराउने ।

४.३ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति

प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेशको सहयोगमा तयार भएको यस क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाले तल उल्लिखित रणनीति अवलम्बन गर्नेछः

तालिका नं. १२ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति

क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्न अवलम्बन गरिने रणनीति	रणनीतिको व्याख्या
क्षमता विकास योजनाको स्वामित्व ग्रहण	यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाको आयोजनामा तर्जुमा गरिएको यस क्षमता विकास योजनामा गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडाअध्यक्षहरू, गाउँपालिकाका शाखा प्रमुखहरू समेतको सहभागितामा तयार गरिएकोले यसको स्वामित्व गाउँपालिकाले ग्रहण गर्दछ ।
क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यविधि तयारी	यस क्षमता विकास योजनालाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक भएमा छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ

क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्न अवलम्बन गरिने रणनीति	रणनीतिको व्याख्या
	। यसको कार्यान्वयन गर्न समन्वय समितिको महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ ।
बजेट सुनिश्चित गर्ने	यस क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्न यस गाउँ पालिकाले गाउँसभाबाट समग्र पालिकाको संस्थागत विकास र मानव संसाधन विकासको लागि वार्षिक चालु खर्चबाट यस योजनामा तोकिएका क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन गर्ने छ ।
सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था	क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले क्षमता विकास योजना समन्वय समितिको व्यवस्था गरिएको छ र योजनामा अतिरिक्त व्यक्तिहरुलाई पनि जिम्मेवारी दिईएको छ । तथापी योजनाको संवेदनशिलतालाई ध्यानमा राखी यसका समग्र प्रशासनिक जटिलताहरुको व्यवस्थापन, कार्य योजना अनुसारका कार्यहरु चलायमान बनाउन र भएका कार्यहरुको दस्ता बेज सहितको व्यवस्था तथा योजना कार्यान्वयनको अनुगमन , मूल्यांकन तथा प्रतिवेदनको व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त एक जनालाई सम्पर्क व्यक्तिको जिम्मेवार दिईने छ ।
संस्थागत संरचनामा सुधार	सेवा प्रदान गर्ने संस्था आफैको क्षमता विकास भएमा मात्र प्रवाह गर्ने सेवा प्रभावकारी हुने हुँदा यस गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । संस्थागत क्षमता भनेका संस्थाको भौतिक स्रोत साधन , ऐन, नियम, विधि तथा प्रणाली , आवश्यक मात्रामा मानव संसाधन व्यवस्था र मानव संसाधनको क्षमता विकास पर्न जाने हुँदा यो क्षमता विकास योजना तयार गर्दा माथि भनिएझै सर्वप्रथम संस्थागत संरचनाको सुधार गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।
मानव संसाधनको विकास	संस्थागत संरचना जतिसुकै पूर्ण भए पनि त्यसको उपयोग गर्ने क्षमता संस्थागत संरचना भित्र भएन भने विकास व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह र सुशासनमा असर गर्दछ । तसर्थ क्षमता विकासको दोस्रो प्राथमिकता स्वरूप मानव संसाधनको विकासलाई अगाडी बढाईने छ । अर्थात संस्थागत स्रोत विकास र मानव संसाधन विकास संगसंगै लगिने रणनीति अवलम्बन गरिनेछ ।

क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्न अवलम्बन गरिने रणनीति	रणनीतिको व्याख्या
सेवा बजारहरूको विस्तृतीकरण/क्षमता उपयोगको दायरा बिस्तार	संस्थागत क्षमता विकासलाई व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उपाय भनिन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले आफ्ना सेवाहरू पालिका भित्रका मानव स्रोतसंग मात्र भर पर्दा सेवा प्रवाहको दायरा सीमित भै जनताका आवश्यक न्युनतम सेवाहरूमा शंकुचन आउँछ । तसर्थ यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा गाउँपालिका भित्रका नेतृत्व तह तथा कर्मचारी मात्र नभै जनतालाई आवश्यक परेका हरेक सेवाहरूका लागि स्थानीय सरोकारवालाहरू वा निजि क्षेत्र तथा समुदायलाई समेत समेटिने छ । कतिपय समुदाय स्तरमा घर आगनमा नै सेवा प्रवाह जरुरी पर्दछ जस्तो खाने पानीको मर्मत संभार कार्यकर्ता, पशु सेवा कार्यकर्ता, कृषि सेवा कार्यकर्ता, कृषि तथा पशु बिमा सहजकर्ता आदि । यस्ता सेवाहरू केवल गाउँपालिकामा रहेका सीमित जनशक्तिमाथि भर पर्नु पर्दा सेवामा चुस्तता आउँदैन । तसर्थ यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा समुदायस्तरका सेवा समुदायबाटै भन्ने मान्यतालाई कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

४.४ वार्षिक क्रियाकलाप कार्यान्वयन तालिका

यस तीनवर्षे क्षमता विकास योजनाले समेटेको क्रियाकलापहरूलाई शुरूवातबाट नै कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । यसका लागि पहिलो वर्षको चौमासिक रूपमा सम्पन्न गरिनुपर्ने क्रियाकलापहरूलाई वार्षिक योजना कार्यान्वयन तलको तालिकामा राखिएको छः

तालिका नं. ४ क्षमता विकास योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन तालिका

संस्थागत क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	समयावधि		
	पहिलो चौमासिक	दोस्रो चौमासिक	तेस्रो चौमासिक
भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसंग सम्बन्धित			
शाखाहरूका लागि कम्प्युटर, फर्निचरको व्यवस्था			
सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना			
नीति, योजना ऐन/नियम/ कार्यविधि/प्रक्रियासंगसम्बन्धित			

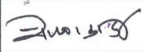
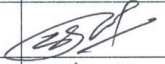
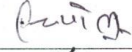
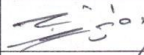
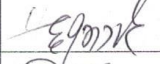
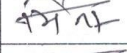
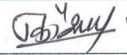
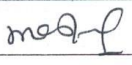
संस्थागत क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	समयावधि		
	पहिलो चौमासिक	दोस्रो चौमासिक	तेस्रो चौमासिक
विषयगत तथा क्षेत्रगत नीतिहरूको पुनरावलोकन तथा निर्धारण			
स्थानीय कानूनहरूको पुनरावलोकन तथा परिमार्जन			
राजस्व सुधार सम्बन्धी अभिमुखीकरण र राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा			
मध्यमकालिन खर्च संरचना तयार			
गाउँपालिकामा गठन भएका समितिहरूको कार्यसंचालन कार्यविधि तर्जुमा तथा अभिमुखीकरण			
आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली कार्यविधि तर्जुमा र अभिमुखीकरण			
गाउँपालिकाको कार्य जिम्मेवारी सम्पादनको वार्षिक क्यालेन्डर (समयसीमा सहित)			
दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण कार्यविधि निर्माण			
योजना तर्जुमा कार्यान्वयन तथा मर्मत सम्भारमा उपभोक्ता समितिको भूमिका र जिम्मेवारी सम्बन्धी क्षमता विकास			
क्षेत्रगत गुरु योजना निर्माण			
मानव संसाधन प्राप्तिसंग सम्बन्धित			
संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत दरवन्दीका पदहरूको कार्यविवरण तयारी तथा अद्यावधिक			
विषयगत कार्यसम्पादन सम्झौता			
आन्तरिक लेखा परीक्षणको विधि तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी क्षमता विकास			
वेरुजु लगत तयारी र फछ्छौट सम्बन्धी क्षमताविकास			
तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसंग सम्बन्धित			
सामाजिक रूपान्तरणका लागि टोल विकास संस्थाहरूको भूमिका र जिम्मेवारी सम्बन्धी क्षमता विकास			
तथ्यांक संकलन प्रशोधन र विश्लेषण सम्बन्धी कर्मचारीहरूको क्षमता विकास			

संस्थागत क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	समयावधि		
	पहिलो चौमासिक	दोस्रो चौमासिक	तेस्रो चौमासिक
स्थानीय तहको संस्थागत स्वमूल्यांकन (लिसा) र लैससास परिक्षण तथा लैगिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धी अभिमुखीकरण/ पुनर्ताजगी			
वित्तिय सुशासन जोखिम मूल्यांकन सम्बन्धी अभिमुखीकरण			
वडा स्तरीय मेलमिलाप केन्द्र स्थापना र मेलमिलापकर्ताका लागि तालिम (४८ घण्टे)			
कार्यपालिका स्तरीय शाखाहरूको कार्य प्रगति समीक्षा कार्यक्रम (चौमासिक)			
योजना तर्जुमामा अन्तरसम्बन्धित सवालहरूको सम्बोधन तथा क्षमता विकास			

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

वि.सं.२०८० बैसाख ४ र ५ गतेका दिनमा पात्था जिल्लाको रिब्दीकोट गाउँपालिकाको आयोजनामा लुम्बिनी प्रदेश सुशासन केन्द्रको वित्तिय सहयोग तथा अलाना ईन्टरनेशनल सर्भिसेस प्रा.लि. काठमाण्डौको प्राविधिक सहयोगमा रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि अभिमुखीकरण कार्यशाला गाउँपालिका अध्यक्ष श्री नारायण बहादुर कार्की ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिल बमोजिमका सहभागि हरुको उपस्थितिमा सञ्चालन गरियो ।

तपसिल:

क्र.स.	नाम / थर	पद	हस्ताक्षर		कैफियत
			२०८०/०१/०४	२०८०/०१/०५	
१	श्री नारायण बहादुर कार्की	गा.पा. अध्यक्ष			
२	श्री कान्ता अधिकारी	उपाध्यक्ष			
३	श्री मदन अर्याल	प्र.प्र. अधिकृत			
४	चिरञ्जीवी पोखरेल	वडाअध्यक्ष, वडा नं.१			
५	ओम प्रसाद पोखरेल	वडाअध्यक्ष, वडा नं.२			
६	नारायण बहादुर के.सी.	वडाअध्यक्ष, वडा नं.३			
७	सोम बहादुर कार्की	वडाअध्यक्ष, वडा नं.४			
८	मन बहादुर अस्लामी	वडाअध्यक्ष, वडा नं.५			
९	प्रकाश रायमाझी	वडाअध्यक्ष, वडा नं.६			
१०	दान बहादुर कुँवर	वडाअध्यक्ष, वडा नं.७			
११	चुरा बहादुर छहरी	वडाअध्यक्ष, वडा नं.८			
१२	मिना कुमारी राना	कार्यपालिका सदस्य			
१३	रन्जना खनाल	कार्यपालिका सदस्य			
१४	गोमा थापा	कार्यपालिका सदस्य			
१५	शर्मिला नेपाली	कार्यपालिका सदस्य			
१६	सुनिल बस्याल	कार्यपालिका सदस्य			
१७	गीता कौशल	कार्यपालिका सदस्य			
१८	मञ्जु पौडेल	लेखा अधिकृत			
१९	मोती खनाल	शा.अ			

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

२०	पवन कुवर	सह्य रिब्दीमेर ०२	
२१	अमिल पोखरेल	आ.स (शिक्षण)	
२२	मन्मथ खड्का	डा.सी.ई	
२३	शिव प्रसाद पौखरेल	राजगार सहायक	
२४	सुशान्त कार्की	स्वा.पा.स.टि.	
२५	बमल खत्री	उ. अ.	
२६	राम लाल मल्ल	डा.सी.ई	
२७	बुद्धधर खत्री	सूचना प्रविधि अधिकृत	
२८	सुरेश पुन	इ.ए.ए.ए.	
२९	गंगा कुमारी थापा	अ.स.स.ई.	
३०	सुमन खत्री	डा.सी.ई	
३१	निमेष कुमर	डा.सी.ई. (ग.अ.स.ई.)	
३२	सागर गौतम	वन व ईन्जीनीयर	
३३	सुरेन्द्र थापा	डा.सी.ई. वी.	
३४	धमन पहाड उर्वा	वडा सदस्य जेष्ठ	
३५	सरस्वती कुमर खत्री	विद्यापन समीक्षक	
३६	नरेन्द्र अमात्य	आर्थिक विकास समीक्षक	
३७	अम्बिका नेपाली	उत्तरीक विद्यापन समीक्षक	
३८	उमा खनाल	फिल्ड सहायक	
३९	राम पहाड	राजगार सहायक	
४०	सिमता नेपाल	एम.आई.एस.अफिसर	
४१	निर्मला तामा	उ. वि. स.	
४२	विद्या देवी मण्डली	डा.सी.ई. वी.	
४३	मोतुका बाली	उ. वि. स.	
४४	पुरन खत्री	प्राविधिक शा.प	
४५	सरस्वती विमलिन	स्वा. शा.प	

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

४६	उमरा प्रताप शर्मा	४ भि-०५-६ स	३८६०२२३२९२		
४७	राजेश प्रताप शर्मा	५ नं. कडासिमे			
४८	डा. रौनक्ष नेपाल	१०० भि०	नेपाल		
४९	डी. विष्णु प्र. ढकाल	लेखा अधिकृत			
५०	डा. कारिनाथ प्रताप	अधिकृत स्तर	३८६०२२३२९२		
५१	सचिना नेपाल	डी. ल.	सचिना		
५२	सुनिल अधिकारी	जनस्वास्थ्य निरीक्षक			
५३					
५४					
५५					
५६					
५७					
५८					
५९					
६०					
६१					
६२					
६३					
६४					
६५					
६६					
६७					
६८					
६९					
७०					

परिच्छेद पाँच क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन

५.१ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन

लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत रहेको प्रदेश सुशासन केन्द्रको सहयोगमा तर्जुमा गरिएको यस त्रिवर्षीय क्षमता विकास योजनालाई यस रिब्दीकोट गाउँपालिकाले एक महत्वपूर्ण उपलब्धीको रूपमा लिएको छ । योजना तर्जुमा हुनुमात्र उपलब्धी नभई यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन अर्को महत्वपूर्ण पाटो भएकोले यस क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि समग्र गाउँपालिका संवेदनशील हुनेछ । यसका लागि क्षमता विकास समन्वय समितिले आफ्नो तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि गाउँ कार्यपालिकाले निर्देशित गर्नेछ । स्थानीय तहको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन अनुसार क्षमता विकास समन्वयन समितिको भूमिका निम्नानुसार रहनेछ :

- ⇒ संस्थागत तथा मानव संसाधन क्षमता विकास योजना तर्जुमामा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने
- ⇒ क्षमता विकास सम्बन्धी नीति तथा रणनीतिहरू तर्जुमा गरी कार्यपालिका मार्फत् सभाबाट पारित गराउने र कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्ने
- ⇒ क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रूपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने
- ⇒ क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गराउने
- ⇒ स्थानीय सरकारको क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू बीच समन्वय गर्ने गराउने
- ⇒ समितिले सूचकमा आधारित भई क्षमता विकास कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने
- ⇒ कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नियमित रूपमा कार्यक्रमको अनुगमन र समीक्षा गर्ने
- ⇒ क्षमता विकास सम्बन्धमा अन्य सहयोगी निकायहरूसँग बीच समन्वय गर्ने
- ⇒ क्षमता विकास सम्बन्धी अध्ययन, अन्वेषण गर्ने गराउने
- ⇒ क्षमता विकास सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्यहरू गर्ने ।

५.२ योजना कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्यांकन

क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयनसँगै यसको प्रभावकारिता मापन र सुधारका लागि एक कार्ययोजना सहित आवधिक रूपमा अनुगमन र मूल्यांकन गरिनेछ । यसका लागि कार्यपालिका र शाखा प्रमुखहरूबीचको छलफलबाट तहगत अनुगमनको खाका तयार गरिनेछ । क्षमता विकास योजनालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन र उपलब्धी मापनका लागि आवश्यक भएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत संयोजक रहने गरी योजना शाखा प्रमुख, कर्मचारी प्रशासन शाखाका प्रमुख, विभिन्न विषयगत शाखाका प्रमुख र लेखा शाखा प्रमुख रहेको स्थायी

प्रकृतिको संरचना तयार गरिनेछ । क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन र उपलब्धीमापनका लागि गरिने अनुगमन र मूल्यांकनको उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम हुनेछ :

- ⇒ क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयनका सबल र कमजोर पक्षको आवधिक लेखाजोखा गरी कार्यान्वयन पक्षलाई प्रभावकारी बनाउने
- ⇒ गाउँपालिकाको समग्र सेवाप्रवाहलाई सबल बनाउन आवश्यक सहयोग पुर्याउने
- ⇒ गाउँसभाद्वारा पास गरिएको वार्षिक विकास कार्यक्रमलाई संचालन गर्न आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने । यसका साथै क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्र र भूमिकालाई तलको तालिकामा राखिएको छ:

तालिका नं. १४ अनुगमन र मूल्यांकन संयन्त्र र भूमिका

इकाई	भूमिका
गाउँ कार्यपालिका	- क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्ने - वार्षिक विकास कार्यक्रमको चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्दा क्षमता विकास योजना समेतको अनुगमन र मूल्यांकन गर्ने
प्रशासन शाखा	- क्षमता विकास योजनामा उल्लेख क्रियाकलाप संचालन गर्नका लागि कर्मचारी तोक्ने - गाउँपालिकामा संचालन हुने क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको विवरण राख्ने र विभिन्न क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागी हुने जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको अभिलेख राख्ने/राख्न लगाउने - क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागी कर्मचारीहरूको वृत्ति विकास मापन गर्न
योजना शाखा	- चौमासिक रूपमा क्षमता विकास योजनाका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन स्थिति (शुरु भएको, प्रकृत्यामा रहेको, सम्पन्न भएको वा शुरु नै नभएको) उल्लेख गरी प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत समक्ष पेश गर्ने र कार्यपालिका बैठकमा प्रस्तुत गर्ने - कार्यपालिकाले उक्त प्रतिवेदन उपर आवश्यक निर्णय गरी कार्यान्वयनमा लैजाने

सन्दर्भ सामाग्रीहरू

१. नेपालको संविधान, २०७२
२. संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको स्थानीय तहहरूको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन, २०७६
३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
४. रिब्दीकोट गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रमहरू
५. गाउँपालिकाबाट उपलब्ध दस्तावेजहरू (गाउँपालिकाको कर्मचारी दरबन्दी तथा पदपूर्तिको अवस्था, गाउँपालिकाको भवन, मेसिन, उपकरण तथा भौतिक स्रोत साधनहरू, गाउँपालिकाले पारित गरेका ऐन, नियम, कार्यविधिहरू)

अनुसूचीहरू

अनुसूची - १ अभिमुखीकरणका झलकहरू

रिब्दीकोट गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना

